

BİLANÇO

TÜRMOB AYLIK YAYIN ORGANI • SAYI : 63 • OCAK 2002

5 FİYATI:2.500.000.-TL

- *Vergi gelirleri reel olarak geriledi*
 - *ÖTV geliyor*
 - *2002 itfaları bütçeyi zorlayacak*
 - *Türkiye AB gelir düzeyine 32 yılda ulaşacak*
 - *Banka kredileri dibe vurdu*

Ekonomik Rapor

Sahibi
Mustafa ÖZYÜREK

Genel Yayın Yönetmeni
Nail SANLI

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ali Ekber DOĞANOĞLU

Yayın Kurulu
Nail SANLI
Ali E. DOĞANOĞLU
Ahmet FETTAHOĞLU
Barış TOPRAK

TÜRMOB
Basın Yayın Dağıtım İşletmesi
tarafından yayınlanmaktadır

Adres
Gençlik Caddesi No:107
06570 Anıttepe - ANKARA
Tel: (0.312) 232 50 60 (10 Hat)
Fax: (0.312) 232 50 73
http: www.turmob.org.tr
e-mail:alid@turmob.org.tr

Baskı
Ümit Matbaası
(0.312) 419 38 26

Dergide yayınlanan yazıların yayın hakkı
Bilanço Dergisi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden bir bölümü veya
tamamı alıntı yapılamaz

Krizin bilançosu ve vergi yasaları

Bir yılın bilançosuna baktığımızda ortaya çıkan tablo şöyle; Kişi başına GSMH 2000 yılı sonlarında 2.986 dolar iken bu rakam 2001 yılı aynı döneminde 2.118 dolara geriledi. Yani kişi başına 868 dolar fakirleştik. 2000 yılında yüzde 7,2 büyürken takip eden yılda 8,5 küçüldük. Yüzde 40'lara düşen enflasyonumuz yüzde 85'ler seviyesine yükseldi. Dolar kuru 690 bin liradan, 1 milyon 500 binlira seviyelerine kadar yükseldi. İç borç stoku 32,5 katrilyondan 117,2 katrilyon seviyelerine ulaştı. İmalat sanayi kapasite kullanım oranımız yüzde 82 seviyelerinden, yüzde 74'lere geriledi. İşsizler ordusuna katılan yeni yüzbinler.

Krizin yaratmış olduğu bu bilançonun yanı sıra Türkiye'de önemli bir değişim sürecini hep birlikte yaşıyoruz. Vergi yasalarını değiştirmede de adeta bir rekora koşuyoruz. 2002 yılında Özel Tüketim Vergisi Kanunu yasalaşarak uygulamaya girecek. Bu düzenleme önemli bir eksikliği giderecek. Yıllardır üzerinde çalışılan, çeşitli vergileri biraraya getirecek olan ÖTV yasası vergi sistemimizi bir ölçüde de olsa dağınlıktan kurtaracak ve daha sade bir yapıya kavuşturacak.

Önümüzdeki günlerde yasalaşması beklenen bir diğer düzenleme de; meskenlerde binde 1 ve diğer binalarda binde 2 olan bina vergisinin oranı büyükşehir belediyesi sınırları ve mücavir alanlar içinde yüzde 100 artırımlı uygulanacak. Arazi ve arsalarda da bu oranlar yine büyükşehirlerde yüzde yüz zamlı uygulanacak. Yurtdışına çıkış yapanlardan ise 70 milyon harç alınacak. Böylece 50 dolarlık harç kaldırılarak dolar yerine TL gelmiş olacak. Son vergi düzenlemeleriyle doğalgazda ATV kapsamına alındı. Bu vergi düzenlemeleri büyükşehirlerde yaşayanlara ek fatura çıkarma niteliğinde. Büyükşehirde yaşamının bedeli yüksek vergi oranı.

Bu sayımızda da, Dünya'da ve Türkiye'de yaşanan ekonomi ile ilgili gelişme ve analizleri sizlere sunmaya çalıştık. Gelecek sayımızda buluşmak dileğiyle.

Nail SANLI
Genel Sekreter

Vergi gelirleri reel olarak geriledi

Yılın onbir aylık dönemindeki konsolide bütçe gerçekleştirmelerine göre Maliye Bakanlığı bütçe hedeflerine yaklaşırken vergi gelirleri reel olarak geriledi. Ayrıca kriz nedeniyle yaşanan finansman sorunu vergi gelirlerinede yansıdı. 2000 yılında yüzde 90.2'ye kadar yükselen vergi tahakkuk tahsilat oranı 87.8'e kadar geriledi.

Bütçe hedefleri

2001 yılı konsolide bütçesinde hedeflenen 49.300 trilyonluk gelir hedefinin yılın ilk 11 ayında 47.117 trilyonluk seviyesine yaklaşıldı. Aralık ayında yaşanan gelişmeyle maliyenin bu hedefi bir miktar daha aşması bekleniyor. 37.710 trilyonluk vergi geliri hedefinde ise onbir aylık dönemde

36.023 trilyonluk gerçekleşme sağlandı. Bu hedefinde bir miktar aşılarak yıl sonunu kapatması bekleniyor. Vergi gelirlerindeki artışta gelir vergisi ile gelirden alınan vergiler önemli bir paya sahip oldu. Kurumlar vergisi, dış ticaretten alınan vergiler ile ithal-de alınan KDV'de hedefe ulaşılması güç gözüküyor.

Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak - Kasım (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)
	2000	2001	Artış (%)	
Gelirler	31.431	47.117	49.9	-10.4
Genel Bütçe Gelirleri	30.958	46.497	50.2	-10.2
Vergi Gelirleri	24.648	36.023	46.1	-12.6
Gelirden Alınan Vergiler	9.908	14.595	47.3	-11.9
Gelir Vergisi	5.664	10.598	87.1	11.8
Kurumlar Vergisi	2.332	3.605	54.6	-7.6
Servetten Alınan Vergiler	337	418	24.1	-25.8
Dahilde Alınan KDV	4.047	6.415	58.5	-5.2
Taşıtlı Alınan Vergisi	377	235	-37.7	-62.8
Akaryakıt Tüketim Vergisi	3.122	4.932	58.0	-5.5
Dış Ticaretten Alınan Vergiler	3.960	4.978	25.7	-24.9
İthalde Alınan KDV	3.589	4.616	28.6	-23.1

Vergi gelirleri reel olarak geriledi

2001 yılı ile 2000 yılı vergi gelirleri enflasyondan arındırılarak karşılaştırıldığında vergi gelirleri reel olarak geriledi. Taşıt alım vergisinin de bir önceki yıla göre reel olarak yüzde 62.8 azalma yaşandı. Toplam gelirlerde yılın ilk 11 ayında bir önceki yılın eş dönemine göre yüzde 10.4 geriledi. Genel bütçe gelirleri de yine aynı dönemde reel olarak yüzde 10.2 azaldı.

Vergi gelirleri ise 2001 yılı bütçe hedefine yaklaşmasına karşın bir önceki yıllara kıyaslandığında reel olarak yüzde 12.6 azaldı.

Reel olarak vergi gelirlerindeki en büyük gerileme yüzde 62.8 ile taşıt alım vergisinin de yaşanırken bunu yüzde 25.8 ile servetten alınan vergiler, yüzde 24.9 ile dış ticaretten alınan vergiler, yüzde 23.1 ile ithalde alınan KDV, yüzde 11.9 ile gelirden alınan vergiler

izledi. Gelir vergisi, motorlu taşıtlar vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi ile vergi dışı normal gelirler ise reel olarak artış gösteren kalemleri oluşturdu.

Tahsilat oranı düştü

Yaşanan ekonomik kriz tahsilat oranını da düşürdü. Yılın 11 aylık döneminde 41 katrilyonluk tahakkukun 36 katrilyonluk bölümü tahsil edildi. 2000 yılında vergi gelirlerinin tahakkuk tahsilat

oranı yüzde 90.2 olurken 2001 yılının eş döneminde 87.8'e geriledi. Bu da her yüzliralık vergi tahakkukun 87.8 lirasının tahsil edildiği anlamına geliyor.

Tahsilat oranındaki bu düşüşte en fazla KDV tahsilatındaki dramatik azalış etkili oldu. Mükellefler, mal ve hizmet sattıkları müşterilerinden tahsil ettikleri verginin önemli bir bölümünü zamanında Ma-

liye'ye ödemediler. Geçen yılın aynı döneminde yüzde 80.4 olan KDV'deki tahsilat oranı bu yıl yüzde 74.3'e kadar indi. Bu dönemde tahakkuk eden 8.6 katrilyon liralık KDV'nin sadece 6.4 katrilyon lirası tahsil edilebildi. Bu gelişme vergi mükelleflerinin müşterilerinden peşin olarak tahsil ettikleri KDV'yi zamanında ödemeyerek kendi finansmanları için kullandıklarını gösteriyor.

Tahsilat oranında yaşanan düşüşün diğer önemli bir nedenini ise kurumlar vergisi tahsilatındaki azalış oluşturdu. Kurumlar vergisinde yüzde 89.8 olan tahsilat oranı bu yıl yüzde 87.2'ye kadar düştü. 4,1 katrilyon lira olan tahakkuk eden kurumlar vergisinin bu dönemde sadece 3.6 katrilyon liralık bölümü tahsil edildi.

Motorlu taşıtlar ile veraset ve intikal vergisinden oluşan servet üzerinden alınan vergilerdeki tahsilat oranı ise yüzde 76.6'dan yüzde 64.8'e kadar indi. Tahakkuk eden 646 trilyon liralık verginin 419 trilyonu tahsil edilebildi.

Bu dönemde özel işlem ve özel iletişim, beyana dayanan gelir vergisi, geçici gelir vergisi, damga vergisi, harçlar, taşıt alım vergisi, ATV gibi vergi-

lerin de tahsilat oranları düştü. Vergi gelirleri tahsilat oranındaki düşüşün 2.4 puanın üzerine çıkmasını ise gelir vergisi tevkifatı tahsilat oranında yaşanan artış önledi. Büyük bölümü ücretlerden stopaj yoluyla kesilen vergilerden oluşan gelir vergisi tevkifatında tahsilat oranı yüzde 88'den yüzde 90'a kadar yükseldi.

ÖTV geliyor

Dolaylı vergilerin başka bir türü olan Özel Tüketim Vergileri uygulama kolaylıkları nedeniyle dünyanın birçok ülkesinde tercih edilen bir vergi türü haline geldi. Özel tüketim vergilerinin konusu ve matrahı ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genellikle lüks tüketim maddeleri ile alkollü içeceklerin üretim aşamasında veya piyasaya ilk çıkış safhalarında uygulanıyor.

Türkiye’de 1985 yılında KDV’ye geçilirken tek tek uygulanmakta olan belli özel tüketim vergileri (ÖTV) yürürlükten kaldırılarak, KDV Kanunu içinde “*Ek Vergi*” adıyla bir araya getirildi. Damga vergisi ve harçlar gibi hukuki muamele vergileri bir yana bırakılırsa bugün KDV sistemi dışında varlığını sürdüren iki ÖTV vardır. Bunlar akaryakıt tüketim vergisi ve taşıt alım vergisidir. Ancak ek vergi adıyla alınan ÖTV üzerine çok çeşitli isimler altında vergi ya da fon şeklinde eklenen mali yükümlülükler de ayrı ÖTV olarak düşünülebilir. Bu ilave ödentiler ek vergi konuları üzerindeki vergi yükünü ağırlığını bir ölçüde gizleyip, bol ha-

sılat sağlayan bir ölçüde de bütçede ademi tahsis ilkesinden kurtulup belli hizmetlere bir miktar kaynak aktarımını güvenceye alan mali yükümlülüklerdir.

Türkiye’de ise Avrupa Birliği mevzuatına

u y u m sağlamak amacıyla ilk olarak 1993 yılında İsmet Atilla’nın Maliye Bakanlığı döneminde hazırlanan vergi reform paketi ile Özel Tüketim Vergisi TBMM gündemine geldi. Ancak bu tasarı daha sonra kadük

oldu. Son olarak Maliye Bakanı Sümer Oral Özel Tüketim Vergisi’nin 2002 yılında kanunlaşacağını açıkladı. ÖTV’nin kanunlaşması ile birlikte KDV’de beş olan oran sayısı iki yada üç’e düşürülecek. Çeşitli isim ve adlar altında alınan vergilerde ÖTV çatısı altında toplanacak.

ÖTV nedir?

Özel Tüketim Vergisi; üretimden ya da üretimin belli bir aşamasından genel olarak alınmayıp tek tek belirlenen bazı ürün veya hizmetlerden alınan vergiler olarak tanımlanıyor.

Özel tüketim vergisi belirli emtia, hizmet gruplarına uygulanıyor. Böylece, bir ülke ekonomisi içinde üretilen değerlerle ithal edilen bazı mal ve hizmetler özel tüketim vergisinin konusunu oluşturuyor.

Özel tüketim vergilerinin benimsenmesinin başlıca nedenleri olarak, uygulama kolaylığı ve vergiye karşı tepki uyandırmaması gösteriliyor.

AB’de ÖTV

Avrupa Birliği’nde özel tüketim

vergi ile ilgili olarak yapılan çalışmalar başlangıçta üye ülkelerin vergi hasılatlarının büyük bir çoğunluğunu oluşturan üç ana mal grubu üzerinde yoğunlaştırıldı. Bu üç ana mal grubunu ise petrol ürünleri, tütün ve alkollü içecekler oluşturdu. Avrupa Birliği içinde özel tüketim vergileri uyumlaştırma çalışmaları devam etmektedir. AB çeşitli direktifleri ile uyumlaştırma konusunda önemli bir mesafe kat etmiştir.

AB konseyince kabul edilen 92/79 sayılı direkt üye devletlerin tütün için minimum tüketim vergisi uygulamasını, maktu vergilerde ve oransal vergilerde uzlaşmaya gidilmesini karar altına aldı. Bu çerçevede minimum özel tüketim vergisinin tüm vergiler dahil perakende satış fiyatının yüzde 57'si olması düşünüldü.

KDV oran sayısı düşüyor ÖTV geliyor

Türkiye'de uygulanmakta olan 5 KDV oran sayısı en fazla oranı oluşturuyor. Avrupa Birliği'nde Danimarka ve İngiltere hariç bütün ülkelerde KDV'de iki oran uygulanıyor. İndirilmiş oranlar arasında Portekiz'de tek oran söz konusu iken Belçika, İrlanda ve İtalya'da üç orana sahip. Yunanistan, Fransa ve Lüksemburg'da ise iki oran uygulanıyor. Danimarka ve İngiltere'de de indirilmiş oran söz konusu değil, ancak bu ülkelerde sıfır oran uygulaması bulunuyor.

ÖTV'nin yasalaşması ile bu çatı altında toplanacak olan bazı vergi ve fonlar ise şöyle;

- Akaryakıt Tüketim Vergisi
- Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu

- Tütün Üretimini Geliştirme Fonu

- Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu,

- Özel İletişim ve Özel İşlem Vergileri

- Savunma Sanayi Destekleme Fonu

Özel Tüketim Vergisinin uygulamaya girmesi ile birlikte vergi sisteminin dağınık yapısından bir ölçüde de olsa kurtulması ve biraz daha sadeleşmesi bekleniyor. KDV'de yüksek olan oranların düşürülmesi ve sadeleştirilmesi belge düzeninin yerleşmesine, vergi kayıp ve kaçığının azaltılmasına katkı yapması bekleniyor.

AB Ülkelerinde Uygulanan KDV Oranları (1 Mayıs 2000)

Üye Ülkeler	Süper İndirilmiş Oran	İndirilmiş Oran	Normal Oran
Belçika		6	21
Danimarka			25
Almanya		7	16
Yunanistan	4	8	18
İspanya	4	7	16
Fransa	2,1	5,5	19,6
İrlanda	4,2	12,5	21
İtalya	4	10	20
Lüksemburg	3	6	15
Hollanda		6	17,5
Avusturya		10/12	20
Portekiz		5/12	17
Finlandiya		8/17	22
İsveç		6/12	25
İngiltere		5	17,5

2002 itfaları bütçeyi zorlayacak

2001 yılında uygulanan ekonomik programın temel unsurunu iç borçların sürdürülebilirliği oluşturdu. 2000 yılı sonunda 36,4 katrilyon TL olan iç borç stoku, Kasım 2001 itibarıyla 117,2 katrilyon TL düzeyine yükseldi.

Yüksek iç borç stokunun, iskontolu ve endeksli kısmının faiz ödemesi 2002 yılında yapılacağı için bu ödemelerin bütçe dengelemlerini zorlaması ve faiz dışı bütçe dengesindeki trendi bozması bekleniyor. Bu durumu gören Merkez Bankası'nda para politikası raporunda faiz dışı bütçe dengesinde iyileşme göstermesi için önlemler alınması gerektiğini açıkladı.

2002 bütçesinde faiz giderleri için 42,8 katrilyon lira ödenek ayrılmıştı. Ancak bu tutarın büyük olasılıkla aşılması ve bunun sonucu olarak faiz dışı bütçe dengesi hedefinin zora girmesi bekleniyor.

Merkez Bankası para politikası raporunda 2002 yılı iç borç servisi ve borçlanmasında olumlu beklentiler içerisinde olduğunu vurgulayarak, 2002 yılı için uygulanması gereken tedbirleri ise şöyle sıptadı;

* Sıkı maliye politikasının güçlendirilerek sürdürülmesi ve toplam kamu kesiminde faiz dışı fazlanın GSMH'nin yüzde 6,5'ine yükseltilmesi,

* IMF'den sağlanan 10 milyar dolarlık ek dış finansmanın bütçe finansmanında kullanılacak kısmının, piyasalardan yapılacak borçlanma miktarını azaltması ve faiz oranlarındaki düşüşü desteklemesi,

* Nakit dışı borç stoku içinde yer alan Merkez Bankası ve kamu bankalarına olan borçların vade ve faiz koşullarının yeniden belirlenerek 2001 yılından 2002 yılına devreden iç borç servisinin önemli miktarda azaltılması,

* Ekonominin tekrar büyüme sürecine girmesi ve borçlanılabilir fon miktarının artması,

İç borçların sürdürülebilirliğini sağlayacak temel unsurlar olacaktır. Ayrıca, borçlanma yasası ile getirilecek disiplin, yeni borçlanma araçları ve banka dışı kesimden borçlanma imkanını artıran vergi düzenlemeleri de buna

katkıda bulunacaktır. Böylece, mali piyasalar üzerine baskı sınırlandırılarak faiz oranlarının düşmesi, borçlanma vadelerinin uzatılması sağlanarak net kamu borç stokunun GSMH'ya oranı yüzde 90'lardan yüzde 80 civarına düşürülecektir.

Onbir aylık açık 14,3 katrilyon

Yılın ilk onbir ayında Hazine nakit bazda toplam 44,2 katrilyon TL gelir elde etti. 31 katrilyon TL faiz dışı harcama yaptı ve 13,2 katrilyon TL faiz dışı fazla oluştu. Toplam 27,5 katrilyon TL faiz ödemesinden sonra Hazine nakit dengesi 14,3 katrilyon TL açık verdi.

Ocak-Kasım döneminde verilen açık ağırlıklı olarak net iç borçlanma yolu ile finanse edildi. Bu dönemde Hazine yaklaşık 4,4 katrilyon TL net dış borç ödedi.

Hazine Nakit Dengesi	
Trilyon TL	Ocak - Kasım
Nakit Gelirler	44.211,1
Nakit Giderler	58.527,3
Faiz Dışı Giderler	30.976,1
Faiz Giderleri	27.551,2
Faiz Dışı Denge	13.234,9
Nakit Dengesi	-14.316,2

Türkiye AB gelir düzeyine 32 yılda ulaşacak

AB Komisyonu aday ülkelerin üyelik öncesi ekonomik programları ve gelir düzeyleri ile AB ortalaması hakkında bir rapor yayınladı. Raporunda bir rapor yayınladı. Raporunda, çoğu aday ülkenin ekonomik programında üyelik için gereken politikaların ve reformların doğru belirlendiği açıklandı. Bununla birlikte, aday ülkelerin kurumsal ve analiz kapasitelerinin geliştirilmesi gerektiği de belirtildi.

Aday ülkelerin kişi başına düşen gelir düzeylerinin AB ortalamasına ulaşması konusunda ise bazı ülkelerde bu sürenin 30 yıldan uzun olacağına dikkat çekildi. Ortalama AB gelir düzeyinin yüzde 75'ine ulaşması için Romanya'da 34, Polonya'da 33, Türkiye'de 32, Litvanya'da 31 ve Malta'da 30 yıllık bir süreye ihtiyaç duyulacak. AB gelir düzeyine aday ülkeler arasında ulaşan tek ülke Kıbrıs Rum kesimi, onu bir yıllık bir gecikmeyle Slovenya takip ediyor.

AB ve aday ülkelerin Ekonomi ve Maliye Bakanları'nın biraraya geldikleri toplantı sonunda yayınladıkları ortak bildiriye şu görüşlere yer verildi:

Güçlü ve sürdürülebilir büyümenin desteklenmesini amaçlayan makroekonomik istikrar ve yapısal reformlar konusunda aday ülkelerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bununla birlikte bu ülkeler, ekonomik politikalar alanında önemli sorunların üstesinden gelmek durumundadırlar;

11 Eylül olaylarının kısa vadede

ekonomik ve mali etkileri olmuştur. Sağlam bir piyasa ekonomisi oluşturulabilmesi ve AB'den gelen rekabetin baskısı ve tek pazar dinamiklerine dayanabilmek amacıyla aday ülkelerin gerekli reformları acilen yapmaları gerekmektedir;

Aday ülkeler gerçek ve nominal uyuma yarar sağlayacak makroekonomik politikalar ve stratejileri uygulamalıdır;

Aday ülkelerin gayrisafi milli hasılla artışları bazı AB ülkelerine göre fazla olmasına karşın AB üyelerinin ekonomik düzeyine ulaşmaları zaman alacaktır. 2000 yılında 13

aday ülkenin kişi başına gelirleri AB ortalamasının %35.2 oranında olmuştur. Bu bağlamda Bulgaristan ve Romanya en zor durumda iken G. Kıbrıs ve Malta en zengin aday ülke durumundadırlar;

AB'ye üye olmak için yüksek hayat standartları koşul değildir. Bununla birlikte adaylardan, gerçek değil ama nominal uyum kıstaslarına uyum sağlamaları istenmektedir. Halihazırda üye olan bazı ülkeler AB'ye girerken kişi başına gelir ortalamasına göre %50 gerçek yakınlık oranlarına sahip bulunmaktaydı.

Aday Ülkeler	Gelir düzeyi öngörülmesi 2004 (% AB ortalaması)	Ortalama AB gelir düzeyinin % 75'ine ulaşılması için gereken yıl
Bulgaristan	30.6	31
Kıbrıs	98.4	-
Çek Cum.	68.0	15
Estonya	47.6	19
Macaristan	64.0	11
Letonya	36.5	27
Litvanya	35.2	31
Malta	60.5	30
Polonya	45.0	33
Romanya	32.8	34
Slovakya	55.9	20
Slovenya	85.3	1
Türkiye	31.2	32

UNDP:

Türkiye'nin İnsani Gelişimi Olumlu

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Temsilciliği'nin desteğiyle Türk uzmanlar tarafından hazırlanan Türkiye İnsani Kalkınma Raporu'nu açıkladı. ODTÜ Ekonomi Profesörü Halis Akder Yönetiminde hazırlanan 2001 Türkiye İnsani Kalkınma Raporu, insanı merkez alan bir kalkınma yolunda 1965-1998 yılları içinde Türkiye'de erişilen kalkınmayı analitik bir değerlendirmeye tabi tutuyor.

Rapor, 1965-1998 yılları arasındaki trend verilerini sunarak, Türkiye'nin insani gelişme alanında kaydettiği ilerlemeleri ortaya koymaktadır.

Rapor'da ileri sürüldüğü üzere, eğer bu trend sürdürülebilir ise, yaklaşık on yıl gibi bir süre zarfında Türkiye "yüksek gelişme" safhalarında yer alabilecek. Rapor, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyesi ülkelerle başabaş bir gelişim düzeyine ulaşma yarışında en önemli darboğazın "bilgi" olduğuna işaret ediyor.

Rapor, diğer gelişme yolundaki ülkelerin deneyimlerinin aksine, Türkiye'nin geçtiğimiz on yılda karşı karşıya kaldığı pek çok mali ve ekonomik engellere rağmen,

yoksulluk düzeylerinin mahrumiyete dönüşmesini engellemeyi başardığını ileri sürüyor. Dolayısıyla bu durum, gerek ulusal ekonominin ve gerekse geleneksel sosyal yapıların Türk halkının ekonomideki dalgalanmalardan doğrudan doğruya etkilenmemesinde oldukça güçlü ve destekleyici olduğunu gösteriyor.

Türkiye 1970'lerde düşük insani gelişme (low human development) kategorisinden orta insani gelişme (medium human development) kategorisine geçmişti.

Türkiye'nin Ulusal İnsani Gelişme Endeksi (İGE) değeri 1965 yılında 1,00 üzerinden 0,438 olmuştu. Günümüzde aynı değer Türkiye'yi toplam 174 dünya ülkesi arasında 152. sıraya ve düşük insani gelişme sınıfına koymakta. Ancak, 1972 yılında Türkiye'nin İGE değeri, 0,500 olarak tespit edilen orta insani gelişme sınırını aşmış ve 1998 yılına gelindiğinde ulusal İGE değeri yüksek gelişme kategorisi olarak kabul gören 0,800 sınırından sadece 0,068 değerinden düşük kalıp 0,732 değerine ulaşmıştır. Bu artış Türkiye'yi 2000 yılında toplam 174 ülke arasında 85. sıraya yerleştirmişti.

Erişkin okur-yazarlık oranı 1965 yılında yüzde 53'den 1998'de yüzde 84'e çıkmış ve yine aynı dönemde okullaşma oranı yüzde 49,9'dan yüzde 61'e yükselmisti. Yaşam beklentisi 53 yılda 69,3'e ve satınalma gücü paritesine göre kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) 791 ABD dolarından 6.486 ABD dolarına çıkmıştı. Son döneme ilişkin İGE hesaplarında yaşam beklentisi ve eğitim (okur-yazarlık ile okullaşma oranları) ögeleri yüzde 34 ağırlık taşıırken, gelir ögesi yüzde 32 ağırlık taşımakta.

Türkiye en hızlı gelişen ülkeler arasında yer almakla beraber henüz yüksek insani gelişme konumuna erişemedi.

Ancak, İGE mutlak değerinin artmasıyla İGE uluslararası sıralamasındaki konumun yükselmesi arasında doğrudan bir ilişki bulunmamakta. Örneğin, 1975 yılı verileri 2000 yılı İnsani Gelişme Raporu'nda sıralanan 100 ülkenin İGE verileriyle karşılaştırıldığında, Türkiye bu 100 ülke arasında 54. sırayı almakta. Öte yandan 1980 yılında İGE değerinde kaydedilen mutlak iyileşmeye rağmen, Türkiye'nin endeks sıralamasındaki yeri bir basamak aşağıya çekilmiş.

1985 yılına kadar edinilen İGE artışları sadece Türkiye'nin 55. sıradaki yerini korumasına yeterli olmuş. Türkiye'nin İGE değerlerinde en büyük iyileşme 1990-1998 arası dönemde gözlemlenmiş. Bu dönemde, Türkiye İGE sıralamasında 54. sıradan 51'inciliğe çıkmıştı. Endeks değerinde gözlemlenen bu artışlar Türkiye'nin yoksullukla savaşım alanında da aşama kaydettiğini göstermektedir. Öte yandan, İGE sıralamasında nispeten az sayıda basamak çıkabilmesi, sıralamada yer alan diğer ülkelerin de insani gelişme ve yoksullukla savaşım alanında en az Türkiye kadar başarılı oldukları anlamına geliyor. Daha önce İGE sıralamasında Türkiye'den yukarıda yer alıp da bugün Türkiye'nin gerisinde kalan ülkeler sadece Ekvator, Güney Afrika, Dominik Cumhuriyeti ve Guyana'dan oluşmakta.

Türkiye 1988-1998 dönemi insani gelişme yükseliş trendini sürdürülebilirse, yüksek insani gelişme değerlerine ulaşması on bir yıl alacak.

Türkiye eğer sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyle beraber kamu hizmetlerinin kalite ve etkinliğini de arttırabilirse, İGE değerinde yıllık ortalama 0,007 değerinde bir iyileşme olabilecek. Bu artış trendi ise yaklaşık on yıl içinde Türkiye'yi yüksek insani gelişme kategorisi için eşik kabul edilen 0,800 değerinin üstüne taşıyabilecek.

İlköğretimin beş yıldan sekiz yıla artırılması uygulamasının tamamlanması ise Türkiye'nin İGE değerinin 0,010 ile 0,015 arasında artmasına yol açabilecek. Anılan eğitim reformunun kamu yatırımları açısından maliyeti göz önüne alındığında, ulusal insani gelişme çabasının maliyetinin hacmi konusunda da bir fikir edinmek mümkün olabilmektedir. Tabiatıyla insani gelişme başarılarının maliyeti, İGE'nin her alt ögesi ve tüm zaman dilimleri için aynı olmak durumunda değildir, ancak gerekli maliyet azımsanmamalıdır. Eşitlikçi insani gelişme ancak yeterli kaynaklarla mümkün olabilmektedir. Yoksulluğun ortadan kaldırılması ise Türkiye'nin ulusal kalkın-

ma hedefleri için hayati bir yatırım teşkil etmektedir.

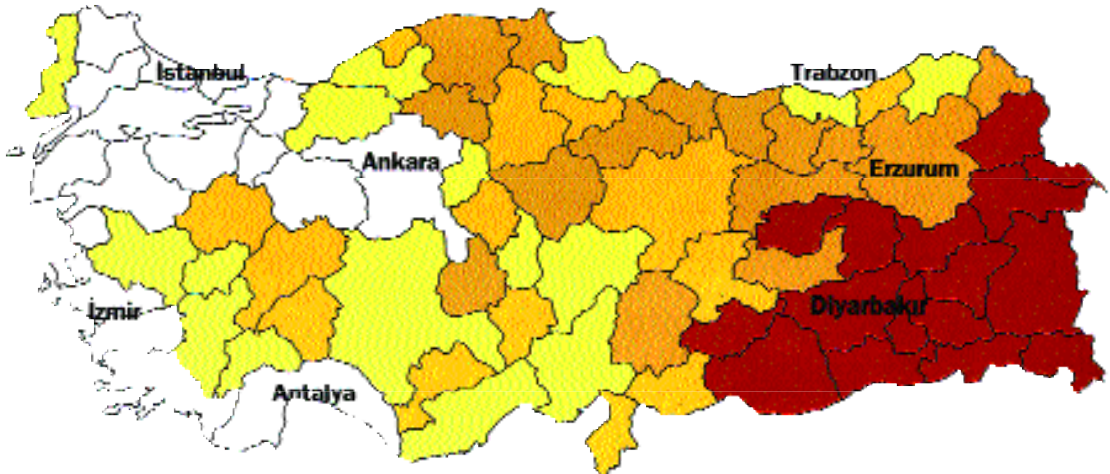
Uluslararası karşılaştırma Türkiye'nin bilgi ögesi açısından geride kaldığını açıkça ortaya koymaktadır.

Uluslararası sıralamada 85. sırada yer alan Türkiye ile yüksek gelişme düzeyi arasında 38 ülke yer almaktadır. öte yandan orta gelişmişlik kategorisinde yer alan Türkiye ile düşük gelişmişlik kategorisi arasında da 26 ülke bulunmaktadır. Ancak, orta gelişmişlik kategorisinde yer alıp da, okur-yazarlık oranları Türkiye'den düşük olan sadece 3 ülke bulunmaktadır. Suudi Arabistan, Libya ve Moritanya. Yine aynı kategori içinde okullaşma oranı Türkiye'ninkinden düşük olan tek ülke Suudi Arabistan olarak gözlemlenmektedir. Türkiye'nin İGE değerinin diğer ülkelerle karşılaştırılması, Türkiye'de İGE değerini oluşturan üç öğeden (diğerleri gelir ve yaşam beklentisi) bilgi ögesinin en zayıf değer olduğunun altını çizmektedir.

Ayrıştırılmış yaklaşım, Türkiye'de insani gelişme dinamikleri açısından

İllere Göre İGE Değerlerinin % 20'lik Dilimlerle Dağılımı, 1997

dan önemli başarılarla da işaret etmektedir.

1975 yılı verileri incelendiğinde, Marmara ve Ege bölgeleri dışında tüm bölgelerde düşük insani gelişme değerleri gözlenmektedir. 1975 yılı verileriyle İç Anadolu Bölgesi'nde 5, Karadeniz Bölgesi'nde 7 Akdeniz Bölgesi'nde 1, Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde 5 ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde 11 il, yani toplam nüfusun üçte biri, düşük gelişme değerleri taşımaktadır. Yirmi iki yıl içinde, yeni il olan Şırnak hariç, tüm bu iller orta insani gelişme düzeyine geçmişlerdir. Aynı dönemde, Türkiye nüfusunun yüzde 25'ini barındıran beş büyük ve sanayileşmiş il, orta insani gelişme eşliğinden yüksek insani gelişme düzeyine geçmiştir. Ancak, bu değerlendirme bu iller içinde yer alan İGE değeri dağılımını veya il nüfusu içinde oluşan gelişme farklılıkları ile düşük gelişme düzeyi altında kalan nüfusu dikkate almamaktadır.

Türkiye gelişmektedir, ancak eşitsizlikler de artmaktadır

Eşitsizliğin en temel ve basit göstergesi olarak iller arasında oluşan İGE değer farkları incelendiğinde, Türkiye'de eşitsizliğin büyüdüğü ortaya çıkmaktadır. 1975 yılında illere göre en yüksek ve en düşük İGE değerleri arasındaki fark 0,324 iken, 1997 yılında 0,345 olmuştur.

1975 yılı itibariyle iller arasında İGE değerlerinde gözlemlenen farkın en belirgin nedeni bilgi ögesinde yatmaktadır. Öte yandan, 1975-1997 döneminde İGE değerlerinde kaydedilen artış birinci derecede artan gelir düzeylerine bağlanmaktadır. Gelir artışı yoksullukla (deprivation) mücadelede önemli bir rol oynamıştır. Ancak, farklı ve dengesiz eğitim düzeyleri

gelirde de dengesiz artışlara yol açmış ve eşitsizliği daha da derinleştirmiştir.

Süregelen bölgesel gelişme politikalarına ek olarak geliştirilebilecek ve toplum içinde en yoksun kesimleri (yoksul kesim içinde en yoksul kesimi) hedefleyen, yoksul odaklı, kısa erimli politikalar etkinlik sağlayabilir ve Türkiye'nin yüksek insani gelişme düzeyine geçiş sürecini hızlandırabilir.

Yoksullukla savaş iki cepheden yürütülmektedir. Yoksunluğa ve eşitsizliklere karşı, Türkiye sadece yoksullukla mücadelesinde başarılı olmuş görünmektedir. Ulusal varlığın tepeden aşağıya yayılmasının muhtemel etkisiyle (trickle-down effect) mutlak yoksulluk olgusu Türkiye'de yaygınlaşmamıştır. Ancak aynı şey eşitsizlik için söylememektedir. Türkiye'de eşitsizlik bölgeler, gelir grupları, bilgi, insani gelişme ve cinsiyet bağlamında olduğu gibi yaş grupları ile kır-kent yerleşimi arasında ve hatta hane halkı içinde bile gözlemlenebilmektedir. Bu tip bir eşitsizlik şekillenmesi, ulusal kaynak kullanımında verimsizliğe yol açabilirken, kontrolsüz şehirleşme, suç ve hatta toplumsal huzur sorunlarını da derinleştirebilmektedir.

2000 yılı içerisinde yoksulluk konusunda pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların hemen hepsi 1997 yılında DİE tarafından yayınlanan 1994 hane halkı gelir dağılımı araştırmasına dayandırılmıştır. Bu çalışmalar farklı kurumlar arasında ortak bir ilgiye işaret etmiş, yoksullukla savaşımın eşgüdüm içinde yürütülebilmesine yönelik bir platform oluşması gereğinin altını çizmiştir. Eşgüdüm ve ortaklığın yoksullukla savaşım politikalarının etkinliğini artıracak kesindir.

Eşgüdüm ve ortaklığın yoksullukla savaşım politikalarının etkinliğini artıracak kesindir

Dünya Bankası'nın "Ekonomik Reformlar, Yaşam Standartları ve Sosyal Refah Çalışma Raporu", 1987 ve 1994 DİE çalışmalarında sunulan verileri karşılaştırmaktadır. Aynı yıl TÜSİAD tarafından yayınlanan bir diğer çalışma da yine aynı verileri kullanmakta ve hane halkı gelir dağılımını kişi başına düşen gelir dağılımına dönüştürmektedir. TÜSİAD çalışması ayrıca Türkiye'deki gelir dağılımı tablosunu AB üyesi ülkelerle karşılaştırmaktadır. Türkiye'nin AB adaylığıyla ilgili TESEV tarafından hazırlanan bir diğer çalışma kırsal ve kentsel yoksulluk ile üyelik sürecine ilişkin devlet reformu gereksinimlerine odaklanmaktadır. Bu çalışma sadece gelir ögesi üzerinde durmaması ve insani gelişme yaklaşımını benimsemesi yönünden önceki iki çalışmadan farklılıklar arz etmektedir. Bununla birlikte sonuç ve politika çıkarımları açısından anılan tüm çalışmalar birbirlerini desteklemektedir.

Ulusal yoksullukla savaşım çabasında ortaklık ve eşgüdüm oluşturmaya destek amacıyla, 2001 İnsani Gelişim Raporu anılan çalışmaların ortak kaygı noktaları ve sonuçları itibariyle bir yorumunu da içermektedir. Bu çalışmalardan türetilen politikaların hayata geçirilip, etkin bir şekilde uygulanması ise hükümet üyeleri ve ilgili kamu kuruluşları arasında eşgüdümün yanı sıra yasama ve yürütme erkleriyle merkezi hükümet ve yerel yönetimlerin, kamu ve özel sektörün aralarında gerçek anlamda kurdukları işbirlikleriyle tek taraflı ve çok taraflı uluslararası kuruluşlarla oluşturulan ortaklıklarını gerektirecek görüşü yer aldı.

Banka kredileri dibe vurdu

2000 yılında hızlı artış gösteren kredi hacmi, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ile ortaya çıkan gelişmeler sonucunda reel olarak azaldı. Bankaların kaynak maliyetinin artması, kaynak sağlama imkanlarının daralması ve kredi geri dönüşlerinde yaşanan güçlükler karşısında bankaların likit kalmayı tercih etmeleri kredi arzını olumsuz etkiledi. Yüksek kredi faiz oranları, iç talep ve üretimdeki hızlı daralma da kredi talebinin azalmasına neden oldu.

Merkez Bankası'nın bankalardan edindiği bilgiler doğrultusunda yaptığı araştırmada banka kredilerinde büyük bir gerileme yaşandığını ortaya çıkardı.

Bu çalışmaya göre;

Mevduat Bankaları tarafından reel sektöre açılan toplam krediler, 2001 yılı Ekim ayında bir önceki yıl sonuna göre reel olarak yüzde 16,4 oranında daralarak 34 katrilyon TL olarak gerçekleşti. Bu gerileme, temel olarak Türk Lirası cinsinden ticari kredilerdeki ve kamu bankalarının ihtisas kredilerindeki reel daralmadan kaynaklandı. Bu dönemde TL cinsinden ticari krediler ve ihtisas kredileri bir önceki yıl sonuna göre reel bazda sırasıyla yüzde 34,9 ve yüz-

de 47,7 oranlarında daraldı. Diğer taraftan, 2001 yılı Haziran ayı itibariyle ihracat kredileri ve ihracat garantili yatırım kredileri bir önceki yıl sonuna göre reel bazda sırasıyla yüzde 7,6 ve yüzde 26,8 oranında arttı. Bankacılık sisteminin özkaynaklarının güçlendirilmesi ve ekonomideki canlanmanın önümüzdeki dönemde toplam kredi hacmindeki daralmayı durdurması bekleniyor.

Kamu, Fon bankaları ve özel bankaların 2001 yılının ilk sekiz aylık döneminde kullandırmış oldukları krediler bir önceki yılsonuna göre reel bazda daralırken, yabancı bankaların kullandırmış oldukları krediler artış gösterdi. Bu dönemde, kamu, fon bankaları ve özel bankaların kullandırmış oldukları krediler sırasıyla reel bazda yüzde 39, yüzde 42 ve yüzde 7 oranında daralırken, yabancı bankaların

kredileri yüzde 48 oranında arttı. Kamu bankalarının kullandığı kredilerdeki daralmanda, yeniden yapılandırma programı çerçevesinde kamu bankalarının kullandırabileceği ihtisas kredilerinin sınırlandırılması ve bu kredilere uygulanacak faiz oranlarının DİBS yıllık ortalama bileşik faizlerine endekslenmesi etkili oldu.

Döviz kurlarındaki yüksek artış nedeniyle 2000 yılı sonunda yüzde 32,5 olan yabancı para cinsinden kredilerin Türk Lirası karşılığının toplam krediler içerisindeki payı 2001 yılı Ekim ayında yüzde 47,6'ya yükseldi. Ancak, yabancı para kredilerin dolar karşılığı Ekim ayında 2000 yılı sonuna göre 2,4 milyar dolar gerileyerek 10,2 milyar dolara düştü.

Tüketici kredileri, yükselen fonlama maliyetleri ve belirsizlik sonucu bankaların tüketici kredileri arzını durdurmalarından, aynı zamanda tüketici kredileri talebinin de kredi maliyetlerinin yükselmesi ve bireylerin reel gelirlerindeki gerileme nedeniyle düşmesi sonucu ciddi bir daralma eğilimine girdiği gözlenmektedir. Tüketici kredilerinin toplam krediler içerisindeki payı 2000 yılı sonunda yüzde 17,8 iken, 2001 yılı Ekim ayında yüzde 7,5'e geriledi. Aynı dönemde tüketici kredilerindeki daralma gibi kredi kartları da azalma eğilimine girdi.

Bankacılık sisteminin tahsili gecikmiş alacaklarında 2001 yılı Şubat ayından sonra bir sıçrama gözlenmiş ve Ekim ayında tahsili gecikmiş alacakların toplam krediler içerisindeki payı, geçici verilere göre, yüzde 20,7'ye yükseldi. Tahsili gecikmiş alacaklardaki artış, ağırlıklı olarak Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilen bankalar ve kamu bankalarının tahsili gecikmiş alacaklarındaki artıştan kaynaklanmasına rağmen, aynı dönemde özel bankaların ta-

hsilisi gecikmiş alacaklarında da bir artış gözlemlendi. TMSF kapsamındaki bankaların tahsili gecikmiş alacaklarının toplam içindeki payı 2001 yılı Ekim ayı itibarıyla yüzde 39,2 iken, bu oran kamu bankaları için yüzde 41,3 ve özel bankalar için yüzde 16,7 olarak gerçekleşti.

Yüksek kredi faizleri, iç talepteki daralma ve bankaların kullandırmış oldukları kredileri geri çağırmaları firmaların nakit akışlarının ve finansal yapılarının bozulmasına ve kredi geri ödemelerini zamanında yerine getirememelerine neden oldu.

Tahsili gecikmiş alacaklarda en büyük pay, ihracata yönelik olarak çalıştığı için 2000 yılında ödemeler dengesindeki bozulmadan en çok etkilenen tekstil sektörüne ait oldu. Tekstil sektörünün tahsili gecikmiş alacaklarının toplam

içindeki payı, 2001 yılında ihracat hacminin artış göstermesi nedeniyle bir miktar düştü. 2000 yılının Ağustos ayında yüzde 30,2 olan tekstil ve tekstil ürünleri sanayi tahsili gecikmiş alacaklarının toplam içindeki payı 2001 yılının Ağustos ayında yüzde 25,4'e geriledi. Gümrük Birliği sürecinde yüksek miktarda yatırım yapan tekstil sektörü 1997 Asya ve 1998 Rusya krizleri sonrasında dış talepteki daralma ve rekabet gücü kaybı ile karşılaşmıştı. Bu durum sektörün tahsili gecikmiş alacaklarının yüksek düzeyini korumasına neden olunca, dolaylı olarak bankacılık sektörünü de olumsuz etkiledi. Tahsili gecikmiş alacaklarının toplam sektörler içindeki payı en yüksek ikinci sektör olan inşaat sektörünün tahsili gecikmiş alacakları Ağustos ayında toplamın yüzde 11'ini oluşturdu.

**Mevduat Bankaları Kredileri
(Trilyon TL)**

	Kamu	Özel*	Yabancı	Toplam
30.12.1999	4.676	10.464	551	15.692
TL	3.571	5.172	217	8.961
YP	1.105	5.292	334	6.731
27.10.2000	7.581	16.137	855	24.572
TL	5.995	10.184	395	16.573
YP	1.586	5.953	460	7.999
26.12.2000	8.423	16.405	861	25.689
TL	6.767	10.116	381	17.264
YP	1.656	6.290	479	8.425
26.10.2001	7.995	23.221	1.658	32.875
TL	5.525	10.679	484	16.688
YP	2.470	12.542	1.174	16.187

* TMSF bünyesindeki bankalar dahil

Kaynak : TCMB Haftalık Basın Bülteni

MB sektör bilançolarını değerlendirdi

Büyük şirketler daha karlı

Merkez Bankası 1998-2000 yıllarına ilişkin 7337 firmanın sektör bilançolarını toplulaştırarak değerlendirmeye tabi tuttu. 7337 firmanın üç yıllık senelik bilgileri sınıflandırılarak oluşturulan 14 ana sektör ve 46 alt sektörün mali tablo ve kimlik bilgileri değerlendirildi.

2000 yılında katılımcı firmaların toplam varlıklarından yüzde 42 ile en büyük payı imalat sanayii alırken, ticaret ve inşaat sektörlerinin payları yüzde 10, taşımacılık, depolama ve haberleşme sektörünün payı yüzde 9, finansal aracılık sektörünün payı yüzde 7, emlak komisyonculuğu, kiralama ve işletme hizmetleri sektörünün payı ise yüzde 6 oldu.

Vergi öncesi karın dağılımına bakıldığında; net satışlar içinde en yüksek paya sahip olan finansal aracılık, imalat ve ticaret ile emlak komisyonculuğu, kiralama ve işletme hizmetleri sektörlerinin öne çıktığı görülmekte. Vergi öncesi kardan imalat sektörü yüzde 53, finansal aracılık sektörü yüz-

de 17, ticaret sektörü yüzde 15 ve emlak komisyonculuğu, kiralama ve işletme hizmetleri sektörü yüzde 9 pay aldı. Net satışlar içinde yüzde 64 ile en büyük payı alan finansal aracılık sektörünün, genel olarak kar marjının düşük olması nedeniyle, vergi öncesi kar toplamı içindeki payının yüzde 17 olduğu görülüyor. Emlak komisyonculuğu, kiralama ve işletme hizmetleri sektörünün yapısını belirleyen holdinglerin sınırlı net satışlarına karşılık, iştirak ve bağlı ortaklıklardan temettü gelirlerinin yüksekliği nedeniyle, sektörün tüm firmaların vergi öncesi karları içindeki payı yüzde 9 olarak gerçekleşti.

2000 yılında çalışan kişi başına net satışlar, küçük ölçekli firmalarda 24 milyar TL iken, orta ölçekli firmalarda 45 milyar TL'na, büyük ölçekli firmalarda ise 331 milyar TL'na çıkıyor. Verimliliğin bir göstergesi olan çalışan kişi başına net satışlar finansal aracılık dışındaki özel firmalarda 228 milyar TL iken, kamu kuruluşlarında 55 milyar TL.

İncelemeye alınan tüm firmalar içinde imalat sanayii gerek firma sayısı, gerekse istihdam, aktif toplamı, öz kaynak ve vergi öncesi kar büyüklüklerinden en büyük payı alırken, net satış büyüklüğünde finansal aracılık sektörü ilk sırada yer aldı.

Net satış kriteri esas alınarak yapılan incelemede, özel firmaların ağırlıklı olarak küçük ölçekli, kamu kuruluşlarının da orta ve büyük ölçekli firmalar grubunda yoğunlaştığı görüldü.

Büyük ölçekli firmalar, çalışanların yarısından fazlasını istihdam ederken, toplam net satışlardan da yüzde 90 pay alıyor.

2000 yılında toplam net satışların yüzde 6'sı kamu kuruluşları, yüzde 94'ü ise özel firmalar tarafından gerçekleştirilmiş. Yine aynı yılda net satışlarını en fazla artıran firmalar büyük ölçek grubunda yer alırken, varlıklarını ve öz kaynaklarını en fazla artıran firmalar orta ölçek grubunda bulundu.

2000 yıl sonu itibariyle katılımcı

firmaların kullanmış oldukları toplam kredilerin Türkiye genelinde kullanılan krediler içindeki payı yüzde 55. Katılımcı firmaların kullanmış oldukları toplam 25,520.3 trilyon TL'lik kredinin; yaklaşık yüzde 60'ının nakit, kalanının ise nakit dışı, tahvil ihracı, leasing amaçlı fon kullanımından kaynaklanan krediler ve tasfiye olunacak kredilerin yarısından fazlası, nakit dışı kredilerin ise yaklaşık yarısı imalat sanayii tarafından kullanıldı.

1998 yılına özel firmalar yüksek seviyeli mal stoku ve canlı iç satış beklentisi ile girmişlerdi. Ancak yılın başında ekonomide uygulamaya konulan daraltıcı maliye politikaları, yükselen reel faizler, iç talebin daralmasına neden oldu. Bu yılda, özel firmalar sermaye çıkışlarının mali piyasalarda yarattığı baskı nedeniyle finansman olanaklarının sınırlı ve maliyetlerinin yüksek olmasının etkisiyle, likit kalabilmeye önem verdiler.

1999 yılında iç talepte daralma ve dış talepteki durğunluğa karşın sermaye girişlerinin yeniden başlaması ile finansal piyasalardaki baskının azalması sonucu özel firmalar satış politikalarında değişiklik yaparak, biriken stoklarını eritip, net satışlarını arttırmayı başarmışlardır.

2000 yılında ise ekonomi yeniden yapılandırılarak, ekonomik kaynakların etkin kullanılması ile reel faizlerin makul düzeylere indirilmesi çalışmalarına paralel olarak kur riskinin ortadan kalkması ve faizlerin düşmesi, ithalatı ve buna dayalı yatırımları artırdı. Fa-

izlerin yıl başından başlayarak düşmesi, ertelenmiş taleplerin gerçekleştirilmesini sağlayarak iç piyasayı hareketlendirdi. Bu gelişmelere bağlı olarak özel firmaların net satışlarının reel artışı hızlandı.

Vergi öncesi kar marjları 1999 yılında bir önceki yıla göre düşerken, son yılda, finansman giderlerindeki azalmaya rağmen, maliyetlerin önemli oranda artması, mali karların ise azal-

masına bağlı olarak artış gösteremedi.

GSMH'nın yüzde 6.1 oranında daraldığı, yüksek reel faizler nedeniyle tüketimin dolayısıyla yurt içi talebin gerilediği, ithalat ve ihracatın küçüldüğü 1999 yılında;

- İmalat Sanayii, Turizm ve Holdingler dışında faaliyet gösteren sektörlerde net satışların sabit fiyatlarla artış gösterdiği,

- Taşımacılık, Enerji, Ticaret, Holdingler ve Diğer Sosyal Hizmetler dışındaki sektörlerde maliyetlerin net satışlar içindeki payının yükseldiği,

- Enerji, Taşımacılık, Balıkçılık, Holdingler ve Diğer Sosyal Hizmetler sektörleri dışında faaliyet kar marjının gerilediği,

- Turizm dışındaki sektörlerde finansman giderlerinin sabit fiyatlarla artış gösterdiği,

- Vergi öncesi karların Tarım, İmalat Sanayii, İnşaat, Ticaret, Holdingler sektörlerinde sabit fiyatlarla küçüldüğü, Turizm ve Diğer Sosyal Hizmetler sektörlerinde faaliyet gösteren firmaların kar elde edemediği, taşımacılık sektöründeki firmaların 1998 yılında zarar ederken 1999 da kara geçtikleri, diğer sektörlerde ise vergi öncesi karların büyüdüğü,

- Finansman kaynakları içinde öz kaynakların payının inşaat ve sağlık sektörleri dışındaki bütün sektörlerde gerilediği, buna karşılık yabancı kaynakların payının arttığı, toplam varlıklarda is eyine bütün sektörlerde sabit fiyatlarla bir artış olduğu gözlenmektedir.

2000 yılında ise hedeflenen enflasyona göre döviz kurlarının önceden belirlenmesi, dolayısıyla

kur riskinin ortadan kalkması ile ekonominin büyümeye geçmesi sonucu GSMH 6.1 oranında büyümüş, reel faizlerde meydana gelen düşüşle tüketim canlanmış, ithalat ve ihracatta büyüme gerçekleşmiştir. Ekonomide meydana gelen bu gelişmelerin reel sektöre yansımaları sonucunda;

Tarım, avcılık ve ormancılık sektörünün, 2000 yılında varlık ve net satışlarının büyüme hızının oldukça büyük oranlarda yavaşladığı, vergi öncesi karlarının ise reel olarak azaldığı,

- Balıkçılık sektörü için 2000 yılının, varlık ve net satışlarda büyüme hızının yavaşladığı, karlılığının azaldığı, finansman dengelerinin bozulduğu olumsuz bir yıl olduğu,

- Madencilik sektörünün net satışları, karlılığı ve sabit kıymetlerinin, ekonominin daraldığı yıl olma özelliğine sahip olan 1999 yılında gösterdiği olumlu gelişmenin 2000 yılında da devam ettiği,

-2000 yılının, faaliyet karlılığında azalmaya rağmen net satışlar, vergi öncesi karlılık ve varlıklardaki büyümeler dikkate alındığında imalat sanayii için olumlu bir yıl olduğu,

- Enerji sektörü için 2000 yılının, net satışlar ve toplam varlıkların önemli ölçüde arttığı, öz kaynakların ise güçlendiği bir yıl olduğu,

- inşaat sektöründe yer alan firmaların, 2000 yılında inşaat harcamalarının azaldığı, hakedişlerinin az da olsa arttığı, öz kaynaklarının güçlendiği, ancak faaliyet kar marjları ve vergi öncesi kar marjlarının gerilediği,

- Ticaret sektöründe faaliyet gösteren firmaların 2000 yılında net satışları ve vergi öncesi karlarının yüksek oranda arttığı, öz kaynaklarının güçlendiği ve öz kaynakları ile toplam varlıklarının getirisinin arttığı,

- Turizm sektöründe faaliyet gösteren firmaların 2000 yılında net satışlarındaki

olumlu gelişmeye karşın bir önceki yılda kendini gösteren yüksek finansman giderleri ve faaliyet dışı gelirlerin azalması sonucu kar elde edemedikleri, buna ek olarak sektörün yatırımlarında sabit fiyatlarla daralmanın gerçekleştiği,

- Taşımacılık sektörünün varlıklarının sabit fiyatlarla gelişme hızı-

nın 2000 yılında büyük oranda yavaşladığı, inceleme döneminde sektörün net satışları olumlu yönde gelişmiş ise de vergi öncesi karlılığında istikrar sağlanamadığı ve 1999 yılında kara geçen sektörün 2000 yılını zararla kapattığı,

- Emlak komisyonculuğu (holdingler) sektöründe, 2000 yılında toplam kaynaklar içinde öz kaynakların payının gerilediği, iştiraklere sermaye aktarımlarının banka kredilerine daha fazla ağırlık verilerek finanse edildiği ve kaynaklarının getirisinin düştüğü,

- Eğitim sektöründe 2000 yılında sabit yatırımların yüksek oranda artmasına bağlı olarak toplam varlıkların arttığı, sektörde yer alan firmaların 1999 yılını zararla kapatmalarına rağmen, öz kaynaklarının güçlenmesi ve finansman giderlerinin önemli oranda düşmesine bağlı olarak 2000 yılını tekrar karla kapattıkları,

-2000 yılında, sağlık sektöründe faaliyet gösteren firmaların toplam varlıkları içinde sabit yatırımlarının payının düştüğü, karlılıklarının azaldığı ve öz kaynaklarının zayıfladığı,

- Diğer toplumsal hizmetler sektöründe yer alan firmaların toplam varlıklarının, öz kaynaklarının, net satışlarının ve vergi öncesi karlarının yüksek oranda artmasına rağmen, 2000 yılını zararla kapattıkları görülmektedir.

Otomotiv sektörünü ihracat kurtardı

Krizin iç pazarda yarattığı daralmayı otomotiv sektörü ihracatını artırarak aştı. Otomotiv Sanayi Demeği verilerine göre; 2001 yılı Ocak-Kasım döneminde otomobil üretimi, 2000 yılının ilk onbir ayına göre yüzde 41 azalarak 166,440 adet olarak gerçekleşti. İç pazardaki aşırı talep daralmasına karşılık, 132 bin dolayındaki otomotiv ihracatı, üretimin devamını sağladı.

İç Pazar için yapılan otomobil üretimi 2001 yılı ilk 11 aylık döneminde 34.342 adet oldu. Bu ra-

kam bir yıl önceki aynı dönemle kıyaslandığında yüzde 78'lik bir gerilemeyi ifade ediyor.

2001 yılı Kasım ayında, aşırı oranda azalarak durma noktasına gelen iç talep nedeni ile küçük kamyon üretimi yüzde 85, midibüs üretimi yüzde 82, büyük kamyon üretimi yüzde 78, minibüs üretimi yüzde 68, ihracata rağmen otobüs üretimi yüzde 51 ve kamyonet üretimi ise yüzde 31 oranında azaldı.

Otomotiv sanayii ihracatında artış devam ediyor

Uludağ İhracatçı Birlikleri'nin açıkladığı 2001 yılı 11 aylık Ocak-Kasım dönemi verilerine göre otomotiv sektöründe toplam ihracat, 3.1 milyar ABD Doları olarak gerçekleşti. 2001 yılı Ocak-Kasım dönemi 2000 yılı aynı dönemi ile kıyaslandığında, 2000 yılında 2.1 milyar ABD Doları olan sektör ihracatının bu yıl yüzde 46 oranında artmış olduğu görülüyor.

1990'lı yıllarda sanayinin küresel otomotiv sanayii ile tam entegrasyonu sağlandı ve artık üreti-

1993-2001 Ocak-Kasım dönemi otomobil satışları

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Yerli	299,773	180,2869	170,929	156,879	187,455	180,214	132.658	194,301	50,519
İthal	84,498	25,145	17,643	47,012	107,323	99,197	109,275	240,969	62,913
Toplam	384,271	205,431	188,572	203,891	294,778	279,411	241,933	435,270	113,432
İthalat (%)	22	12	9	23	36	36	45	55	55

Taşıt Araçları İhracatı (ABD Doları)					
Sektör	1999 Toplam	2000 Toplam	2000 Ocak-Kasım	2001 Ocak-Kasım	Değişim (%)
Toplam Ana Sanayi	1,052,723,542	1,043,738,553	907,416,881	1,553,930,546	71
* Otomobil	712,104,913	621,694,969	554,475,350	905,422,111	63
* Otobüs	213,975,413	233,395,396	199,068,246	235,888,233	18
* Diğerleri	126,643,216	188,648,461	153,873,285	412,620,202	168
Toplam Yan Sanayi	1,185,396,591	1,339,924,467	1,216,747,358	1,556,810,126	28
* Aksam ve Parça	922,303,433	1,043,625,123	944,577,737	1,208,143,584	28
* İç ve Dış Lastik	244,080,418	265,890,319	245,342,702	316,188,585	29
* Akümülatör	11,644,087	16,890,307	14,428,652	21,996,543	52
* Emniyet Camı	7,368,653	13,518,718	12,398,267	10,481,414	-15
Toplam	2,238,120,133	2,383,663,020	2,124,164,239	3,110,740,672	46

(Kaynak: Uludağ İhracatçı Birlikleri, Aralık 2001)

min uluslararası pazarlara yönelmesi gerçekleşti. Bu yılki ihracatın artışında bunun önemli etkisi bulunuyor. Ana sanayinin 2001 yılı Ocak-Kasım dönemi toplam motorlu araçlar ihracatı 2000 yılı aynı dönemi ile kıyaslandığında,

yüzde 71 oranında artarak 1.5 milyar ABD doları oldu. Yan sanayinin ise aynı dönemde ihracatı yüzde 28 oranında arttı.

2001 yılının Ocak-Kasım döneminde toplam 182,359 adet taşıt

aracı ihraç edildi. Bu dönemde gerçekleşen ihracat 2000 yılının ilk onbir ayına göre yüzde 119 oranında arttı. Bu dönemde Otomobil ve kamyonet ihracatında önemli artışlar izlenirken, kamyon ve otobüs ihracatında da

Taşıt Araçları İhracatı (Adet)					
Sektör	1999	2000	2000 11 Ay	2001 11 Ay	Değişim (%)
Otomobil	77.459	81.874	72.162	132.098	83
Ticari Araçlar	8.357	14.615	10.945	50.261	359
* Kamyonet	266	8.549	5.326	44.450	734
* Minibüs	114	265	260	714	175
* Kamyon	1.184	739	667	1.368	105
* Midibüs	5.453	3.328	3.155	1.838	-42
* Otobüs	1.340	1.734	1.537	1.891	23
Taşıt Araçları Toplamı	85.816	96.489	83.107	182.359	119
Traktör	6.235	7.737	7.232	3.601	-50
Toplam	92.051	104.226	90.339	185.960	106

(Kaynak: OSD)

önemli gelişmeler izlendi. Traktör ihracatı ise 2000 yılına göre geriledi.

2001 yılı Ocak-Kasım döneminde ise 132,098 adedi otomobil olmak üzere, toplam hafif araç ihracatı 177,262 adet olmuştur. Bu dönemde O. Renault 80,968 adet otomobil, Tofaş ise 50,799 adet otomobil ve 39,800 adet hafif ticari araç olmak üzere toplam 90,599 adet hafif araç ihraç etti. 2000 yılının ilk on bir ayına göre 2001 Ocak-Kasım döneminde hafif araçların ihracatı yüzde 128 oranında arttı.

Otomotiv sanayiinde kapasite kullanımı büyük oranda azaldı

2001 yılında iç pazardaki aşırı talep gerilemesi sanayideki yoğun ihracata rağmen kurulu kapasitenin kullanım oranını düşürdü.

2001 yılı Ocak-Kasım aylarını kapsayan 11 aylık dönemde toplam üretim içinde ihracatın payı yüzde 72, otomobilde ise yüzde 79 gibi yüksek bir değere ulaştı. Bu dönemde iç pazar için üretilen otomobil 34,342 adet oldu. Bu üretim Ocak-Kasım dönemindeki üretim kapasitesinin yüzde 5 ini kapsıyor. Önemli artış yaşanan ihracatla bile kurulu kapasitenin ancak yüzde 26 sı kullanılabildi.

Ocak-Kasım 2001 Dönemi Üretim / İhracat / Kapasite Kullanımı			
Konu	Otomobil	Ticari Araçlar	Toplam
Üretim	166,440	87,254,364	
* İhracat İçin	132,098	50,261	182,359
* İ Pazar İçin	34,342	37,663	72,005
İhracat/Üretim	79	57	72
Kapasite	634,337	263,450	897,787
Üretim/Kapasite	26	33	28
İç Pazar/Kapasite	5	14	8

Günlük otomobil üretim kapasitesi 2,300 adet otomobil olan sanayide; “İç pazara 11 aylık otomobil üretimi için yalnız 15 iş günü ve toplam otomobil üretimi için ise yalnız 72 iş günü çalışmak yeterli oldu.” Bu veriler sanayide yaşanan krizin boyutunu gösteriyor.

KDV indirimi otomobil talebini arttırdı

Bilindiği gibi ekonomik kriz nedeni ile talepte geçen yıla kıyasla yüzde 75 dolayında büyük bir durgunluk yaşanmakta idi. Oluşan aşırı stokların biran önce tüketilmesi ve normal pazar koşullarının oluşmasına destek vermek amacı ile silindir hacmi 1.600 cc’den daha küçük olan otomo-

billerde 06 Ekim 2001 tarihinde Ek Taahhüt Alım Vergisi yüzde 12’den yüzde 6 ve daha sonra da 06 Kasım 2001 tarihinde KDV yüzde 26’dan yüzde 18’e indirildi. Bu indirimler 31 Aralık 2001 tarihinde kadar devam edecek.

2001 yılı içinde otomobil pazarındaki satışlar geçen yıllardakinin aksine Eylül ayında 6.900 ve Ekim ayında ise 7.100 dolayında azaldı. Kasım ayında ise pazar kısa süreli vergi indirimi ve ek kampanyalarla, bu aylara göre yüzde 70 dolayında artış ile 12.300 adede ulaştı. Bu talebin Aralık ayında 14 ile 15 bin adede ulaşabileceği tahmin ediliyor.

Otomobil Pazarı (Adet)														
Aylar		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	Toplam
1999	Yerli	4.100	7.100	11.000	13.500	15.300	16.100	14.200	8.500	13.800	11.900	17.600	24.800	157.900
	Toplam	5.700	12.100	19.900	24.800	26.500	29.600	22.300	16.800	24.600	25.300	34.300	46.700	288.600
2000	Yerli	5.200	11.800	16.700	18.300	23.300	24.300	20.500	17.800	20.300	17.600	18.400	13.400	207.600
	Toplam	11.900	23.500	35.300	37.200	49.100	49.500	41.500	41.700	46.100	48.900	50.500	31.500	466.700
2001	Yerli	3.100	3.300	3.700	5.500	6.700	7.100	5.300	5.300	2.800	2.900	4.900		
	Toplam	8.400	8.400	7.500	10.200	13.600	14.400	13.300	11.600	6.900	7.100	12.300		

Yeni savaşın adı;

Hazar Petrolleri

11 Eylül saldırısının ardından yaşanan gelişmeler en çok Hazar Petrolleri ile ilgili senaryoları artırdı. Hazar Petrolleri ve geçiş yollarına ilişkin çeşitli çevreler ve bilim dünyası tarafından sürekli yeni senaryolar öne sürülüyor. Bu senaryolar gerçek olsa da olmasa da gerçek olan Hazar Petrolleri'nin cazibe merkezi olması.

1991 yılında SSCB'nin dağılmasından itibaren Hazar Denizi ve bu denizi çevreleyen bölge muazzam petrol ve doğalgaz rezervleri nedeniyle uluslararası ilgi odağı oldu. ABD Enerji Enformasyon İdaresi verilerine göre; Hazar bölgesindeki kanıtlanmış toplam petrol rezervleri 18-34 milyar varil olarak tahmin ediliyor. Bu ABD'deki 22 milyar varil ve Kuzey Denizindeki 17 milyar varille karşılaştırıldığında ne kadar büyük bir değer ifade ettiği ortaya çıkıyor. Doğalgaz rezervleri ise daha da büyük. Bu bölgedeki toplam kanıtlanmış doğal gaz rezervleri 243-248 trilyon cubic feet olarak tahmin ediliyor.

Bölgedeki en önemli sorunu ise Hazar Denizi'nin hukuki statüsünün henüz belirlenmemiş olması oluşturuyor. Rusya, Azerbaycan ve Kazakistan, Hazar Denizi'nin "*Molified Median*" prensibine göre paylaşmak konusunda anlaşılabilir. İran ise eşit paylaşım konusunda ısrar ediyor.

Hazar Denizi'nde çıkan toplam petrol 2000 yılında günde 1.3 mil-

yon varildi. Bu bölgede halen sürdürülmekte olan üç belli başlı programın tamamlanması ile üretimin bir kaç kat artması bekleniyor. Hazar bölgesinde toplam doğalgaz üretimi 2001 yılında 4.3 trilyon cubic feet'e yükseldi. Mevcut projelerin tamamlanmasıyla üretimin 2010 yılında 8 trilyon Cubic feet olması bekleniyor.

Afganistan

Sovyetler Birliği 1970'lerde Afganistan'ın kanıtlanmış ve muhtemel doğalgaz rezervlerini 5 trilyon cubic feet olarak tahmin etmiş ve 1970'lerde Afganistan'ın günlük doğalgaz üretimi 275 milyon Cubic feet'e ulaşmış. Sovyetler'e karşı savaşan mücahitlerin altyapıyı sabote etmeleriyle ülkenin günlük üretimi sürekli düşmüş ve bitmeyen savaşlar sonucu Afganistan'da üretim bitme noktasına gelmiş.

Afganistan bölgesel konumu itibarıyla Hazar bölgesindeki petrol ve gazın boru hatlarıyla ulaştırılmasında önemli bir konuma sahip bulunuyor. Unocal grubunun boru hatları ile ilgili geliştirdiği projeler savaş nedeniyle ertelendi. Önümüzdeki günlerde bu projelerin hayata geçmesi bekleniyor.

Yirmibirinci Yüzyılın Petrol Yolu

Hazar petrollerinin Karadeniz ve Akdeniz'de eritilemeyeceğini anlayan batılı petrol şirketleri, alternatif yollar arayışlarını sürdürmekte ve bu yollar aracılığı ile Hazar pet-

rollerini uzakdoğu pazarlarına ulaştırmayı planlamaktalar. 2000'li yılların başlarında en az 600 milyon ton petrole gereksinim göstereceği hesaplanan uzakdoğu ülkeleri, gerçekten de Hazar petrolleri için en uygun pazar durumunda.

UNOCAL ve DELTA Oil Şirketleri, Türkmenistan-Afganistan-Pakistan-Hindistan doğalgaz boru hattı projesine ek olarak, Hazar petrollerini uzakdoğuya en ucuz şekilde taşıyacak yeni bir petrol boru hattı için de yoğun çaba içerisinde. Bu projeye göre boru hattı, Özbekistan üzerinden Türkmenistan'a girecek ve Türkmenistan'da Çarçu'dan güneye devam ederek, Bayram-Ali ve Kuşka üzerinden Afganistan'a ulaşacak. Afganistan'da Herat-Farah arasında gaz boru hattı güzergahını takip edecek; Farah'tan güneye devam ederek Pakistan'a girecek. Pakistan'da yine güneye doğru ilerleyerek, Gwadar-Karaçi arasında inşa edilecek büyük petrol terminalinde denize ulaşacak.

Çok uluslu petrol şirketleri'de bölgede sürekli bir mücadele yürütüyor. Arjantin'li Bidas ve Suudi Ningharco, ABD'li UNOCAL ve Suudi DELTA, Rus Gazprom ve Türkmen Turkmenrusgaz başrol oyuncularını yer alıyor. Arjantinli Bidas ve Suudi Ningharco'nun çeşitli projelerinin iptal edilmesi ve dışlanmasıyla ABD'li UNOCAL bölgede en güçlü şirket haline geldi.

TEFE: 88,6

TÜFE: 68,5

Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 4,1, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 88,6 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 61,6 artış gerçekleştirdi.

Oniki aylık ortalamalara göre TEFE Genel İndeksinde yüzde 61,6'lık bir artış yaşandı. Bu artış sektörler itibarıyla incelendiğinde yüzde 89,7 ile elektrik, gaz ve su sektörü en yüksek paya sahip oldu. Bunu yüzde 68,9 ile madencilik ve taşocakçılığı sektörü, yüzde 66,7 imalat sanayi sektörü izledi. En düşük artış ise yüzde 42,3 ile tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık sektöründe gerçekleşti.

Tüketici Fiyatları Genel İndeksi bir önceki aya göre yüzde 3,2, bir önceki yılın Aralık ayına göre yüzde 68,5 ve oniki aylık ortalamalara göre yüzde 54,4 artış gerçekleştirdi.

Bir önceki aya göre Tüketici Fiyatları İndeksinde ana harcama grupları itibarıyla en fazla artış yüzde 6,2 ile gıda, içki ve tütün grubunda gerçekleşti. Bunu yüzde 2,7'lik artış ile çeşitli mal ve hizmet grupları izledi. Bir önceki yıla göre bölgeler itibarıyla en yüksek artış yüzde 75,2 ile Doğu Anadolu Bölgesinde yaşandı.

TEFE	ARALIK 2001	ARALIK 2000
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	4,1	1,9
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	88,6	32,7
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	88,6	32,7
(01.01.2001-31.12.2001) - (01.01.2000-31.12.2000) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	61,6	51,4

TÜFE	ARALIK 2001	ARALIK 2000
Bir önceki aya göre değişim oranı (%)	3,2	2,5
Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim oranı (%)	68,5	39,0
Bir önceki yılın aynı ayına göre değişim oranı (%)	68,5	39,0
(01.01.2001-31.12.2001) - (01.01.2000-31.12.2000) 12 aylık ortalamalara göre değişim oranı(%)	54,4	54,9

		2001											
		Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
TEFE	Bir önceki aya göre değişim	2,3	2,6	10,1	14,4	6,3	2,9	3,3	3,5	5,4	6,7	4,2	4,1
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,3	5,0	15,6	32,2	40,5	44,5	49,3	54,6	62,9	73,8	81,1	88,6
TÜFE	Bir önceki aya göre değişim	2,5	1,8	6,1	10,3	5,1	3,1	2,4	2,9	5,9	6,1	4,2	3,2
	Bir önceki yılın Aralık ayına göre değişim	2,5	4,4	10,7	22,1	28,3	32,3	35,5	39,5	47,7	56,6	63,3	68,5

Dünya ekonomisi

AB'DE EURO'LU HAYAT

ABD yüzde 1.3 küçüldü

Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD'de, yılın üçüncü çeyreğinde ekonomi beklenenin üzerinde bir daralma gösterdi. ABD Ticaret Bakanlığı'ndan yapılan açıklamaya göre, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Temmuz-Eylül döneminde yıllık yüzde 1.3 oranında küçüldü.

Bu rakam, ABD ekonomisinin önceki durgunluğu yaşadığı 1991 yılının ilk üç aylık dönemdeki yüzde 2'lik küçülmeden beri, üç aylık dönemler bazında gösterdiği en kötü performansa işaret ediyor.

Küçülmenin hükümetin bir ay önce yaptığı yüzde 1.1'lik daralma tahmininden daha yüksek gerçekleşmesinde, 11 Eylül saldırılarının etkili olduğu kaydediliyor. Açıklamada, 11 Eylül saldırısının GSYİH üzerindeki etkisinin rakamsal olarak tam olarak ifade edilemediği bildirilirken, ekonominin saldırılar yaşanmasa dahi daralacağı kaydedildi.

Ulusal Ekonomik Araştırmalar Enstitüsü'nün hesaplamalarına

göre, ABD ekonomisi Mart ayından bu tarafa durgunluk içinde bulunuyor. Üçüncü çeyrekteki daralma, GSYİH'deki hızlı gerilemenin ifade edildiği ilk veriyi oluştururken; yılın ikinci çeyreğinde ABD ekonomisi yüzde 0.3 büyüme göstermişti.

Ticaret Bakanlığı'nın açıklamasında, beklenenin üzerinde küçülme yaşanan yılın üçüncü çeyreğindeki olumlu gelişme olarak ise ABD şirketlerinin stoklarında görülen önemli erime gösteriliyor.

Açıklanan son ekonomik verilere göre, ABD ekonomisinde tüketimin arttığı gözleniyor. Tüketim harcamaları yüzde 1 artış gösterirken, bu rakam 1993 yılının ilk çeyreğindeki yüzde 0.8'lik artıştan bu yana en düşük rakama işaret ediyor. Bu arada, yeni makine ve fabrika yatırımları ise yüzde 8.5 gerilerken; yılın üçüncü çeyreğinde şirketlerin vergi sonrası karları yüzde 6.8 düşüş göstermişti.

Japonya'da reform bütçesi

Japonya'da 2002 yılı bütçesi, Ko-

izumi kabinesinin tamamını yürürlüğe koyacağı ilk bütçe olacak. Hükümet, söz konusu bütçenin "Harcamalar sert bir şekilde gözden geçirilerek, önemli reformlar içereceğini" açıkladı.

Haberlerde, ulusun mali yapısının yeniden inşasını amaçlayan Maliye Bakanlığı'nın açıkladığı 2002 yılı bütçe tasarısında, genel giderlerde çok büyük bir kısıntı ve hal-kin taşıdığı yükün biraz daha artırılmasının öngörüldüğü belirtildi.

Buna göre, 2002 yılı bütçesinde genel giderler, bir önceki yılın bütçesine göre 1.11 trilyon yen azaltılarak, 47.547 trilyon yen olarak hesaplandı.

Bir önceki yılın bütçesine oranla yüzde 2.3 oranında azaltılması öngörülen genel giderlerdeki kısıntının, yüzde olarak bakıldığında, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana ikinci en büyük kısıntı anlamına geldiği belirtildi. Genel giderlerdeki azalma, aynı zamanda son dört yıldaki en büyük düşüş özelliği taşıyor.

2002 bütçesi, yapısal reformlara

öncelik tanıyan ve deflasyonist durgunluk ortamında mali harcamaların kısıtlanmasını öngören bir bütçe olarak nitelendiriliyor. Hazırlanan bütçeye göre, sosyal yardımlardan eğitim ve sağlık harcamalarına kadar her alanda giderler kısıllacak.

Japonya Merkez Bankası, ekonomiyi canlandırmak için para politikasını daha da gevşeterek, banka sistemine 4 ile 9 trilyon yen (78 ile 117 milyar dolar) para enjekte etme kararı verdi. Banka yönetim kurulunun iki günlük toplantısının ardından yapılan açıklamada, ticari bankaların merkez bankasındaki hesapları için belirlenen hedefin, şu anki yaklaşık 6 trilyon yen düzeyinden 10 ya da 15 trilyon yene çıkarılacağı açıklandı.

Çin 5 bin gümrük tarifesi indiriyor

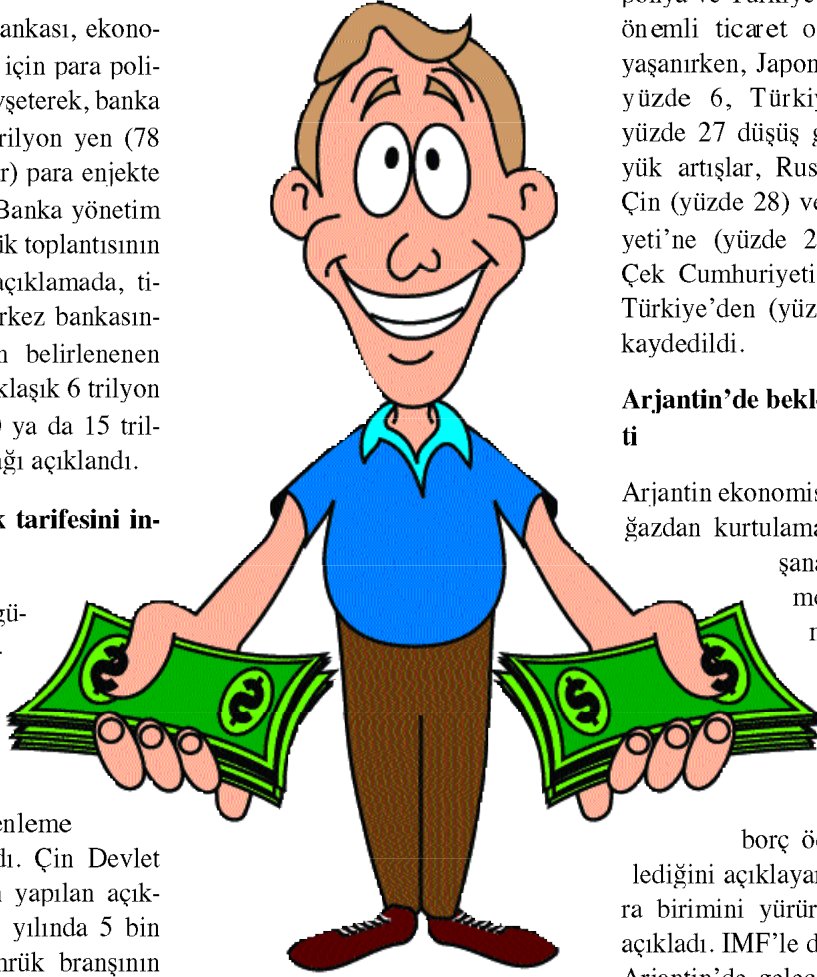
Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) resmi üyesi olan Çin'de 2002 yılından itibaren ithalata yönelik gümrük tarifelerinde düzenleme yapılacağı açıklandı. Çin Devlet Konseyi tarafından yapılan açıklamaya göre, 2002 yılında 5 bin 300'den fazla gümrük branşının tarifesinde indirim gerçekleştirilecek.

Gümrük tarifelerinin genel seviyesi yüzde 15.3'ten yüzde 12'ye indirilirken, bu oran sanayi mallarında ortalama yüzde 11.6, tarımsal ürünlerde yüzde 15.8 ve su ürünlerinde ise yüzde 14.3 olacak.

AB'de Euro heyecanı

Avrupa Birliği ortak para birimi euro'ya geçiş için tüm hazırlıklara

rını tamamladı. AB Komisyonu 2001 yılı ekonomi raporunda, euro alanını sağlıklı bir büyümeyi sağlayabilmesi için emeklilik yasının yükseltilmesi, istihdam piyasasının esnekleştirilmesi, teknolojik yenilik ve mali piyasaların

entegrasyonu gibi cesur bir reform paketine ihtiyaç olduğuna dikkat çekildi. Raporda son ekonomik krizin euro alanında yatırımları olumsuz yönde etkilediği belirtiliyor.

Tek para birimine katılan AB ülkelerinden oluşan Euro alanının dış ticareti Eylül 2001'de 3.8 milyar euro fazla kaydetti. AB genelinde dış ticaret Eylül 2001'de 4.2

milyar euro açık verdi. Euro alanının 2001 yılının ilk 9 ayında ticaret fazlası 23.3 milyar euro olurken, AB genelinde ise aynı dönemde 51.4 milyar euro açık verildi.

AB ülkelerinin dış ticaretinde Japonya ve Türkiye dışındaki bütün önemli ticaret ortaklarıyla artış yaşanırken, Japonya'dan ithalatta yüzde 6, Türkiye'ye ihracatta yüzde 27 düşüş görüldü. En büyük artışlar, Rusya (yüzde 45), Çin (yüzde 28) ve Çek Cumhuriyeti'ne (yüzde 20) ihracatta ve Çek Cumhuriyeti (yüzde 19) ve Türkiye'den (yüzde 18) ithalatta kaydedildi.

Arjantin'de beklenen gerçekleşti

Arjantin ekonomisi girdiği dar boğazdan kurtulamadı. Ülkede yaşanan sosyal gelişmeler ve yağmalama olayları ile kitle gösterileri sonucu hükümet istifa etti. Yeni hükümet dış borç ödemelerini ertelediğini açıklayarak, yeni bir para birimini yürürlüğe soktuğunu açıkladı. IMF'le de köprüleri atan Arjantin'de geleceğini belirlemeye yönelik tarihi adımlar atılıyor. Tüm dünyanın gözü de bu ülke üzerinde.

Arjantin'de yılın ilk sekiz ayında vergi gelirleri yüzde 3,4 oranında geriledi. Aynı dönemde katma değer vergisinden elde edilen gelirde yüzde 11.9 oranında azaldı. Arjantin'de 2001 yılının ilk üç aylık döneminde gayri safi yurtiçi hasıla yıllık yüzde 0.5 oranında gerileme kaydetmişti.

Yen'in Gerilemesi Japon Ekonomisini Kurtaracak mı?

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1980'lerin sonuna kadar "mucize" olarak tanımlanan bir ekonomik büyüme gerçekleştirmiş olan Japonya, ekonomik alanda gerçekten zor ve Dünya ekonomisini de olumsuz yönde etkilemesinden korkulan güç günler geçiriyor. 90'lı yıllar boyunca birbirini izleyen resesyonların ve önemli yapısal reform çabalarının neticeye ulaştırmakta karşılaşılan sarsıntı ve başarısızlıkların damgasını vurduğu on yıllık mücadelenin ardından ekonomik toparlanmanın bir türlü rayına oturtulamamış olması ve dahası, gelişmelerin giderek kötüleşmesi gerçekten hayal kırıcı olmuştur. İzlenilmiş olan genişletici mali ve parasal politikalara rağmen ekonomi güçsüzlüğünü sürdürmektedir. Son on yılda üç ekonomik daralma dönemi, resesyon yaşayan ülke bu sonbahardan itibaren dördüncü resesyon eğilimine girmiş gözüküyor. Ülke "likidite tuzağı"nın kusursuz birörneğini sergiliyor.

Japonya'nın ekonomik sorunları başlıca dört başlık halinde toplanabilir; (1) Mart 2002'de bitecek son bir yıllık dönemde ekonominin % 1.0 oranında daralacağı bekleniliyor. (2) 1990'ların ortalarından itibaren ekonomi sürekli deflasyon yaşıyor. Bu durum sanayileşmiş ülkelerin son yetmiş yıllık dönemde karşılaştığı oldukları tek sürekli deflasyon olayını oluşturuyor. (3) Resesyonu alt edebilmek için başvuru alan genişletici mali politikaların bir sonucu olarak biriken kamu borç stoku; halen kamu borç stokunun GSYİH'ya oranı % 130'a ulaşmış durumda. (4) Finans sektöründeki tıkanıklık ve yüksek risk; varlık ve gayrimenkul kıymetlerindeki gerileme geri dönüşsüz kredilerin çıg gibi büyümesi ve banka özkaynaklarının erimesi sonucunu doğurdu. Ülkemizde olduğu gibi bankalara kamu finansman desteği yapılması gerekiyor. En son ekonomik göstergeler olumsuzluğunu koruyor. Geçen Kasım ayı itibariyle işsizlik haddi % 5.5'e ulaşmış durumda ve yine aynı ay itibariyle üretim hacmi % 1.4 oranında düşme göstererek son 14 yılın en düşük

düzeyine gerilemiş bulunuyor. Yine Kasım ayı itibariyle deflasyon son bir yıllık dönemde % 1.0 olarak hesaplanıyor.(1)

Ekonomi alanındaki umutsuzluğu derinleştiren esas sorun Hükümetin ekonomiye müdahale araçlarını sonuna kadar kullanmış ve tüketmiş olması. Varolan borç yükü Hükümetin borçlanma yoluyla kamu harcamalarını daha fazla arttırmasına olanak tanımıyor. BoJ'nin (Japon Merkez Bankası) uyguladığı overnight faiz hadleri ise hemen fiilen sıfır düzeyinde. Bu karanlık tablo karşısında Kozumi Hükümeti ekonomik alanda önlemler almayı sürdürüyor; Hükümet büyüyen borç yükünü hafifletebilmek için gelecek yılın Bütçe harcamalarını % 1.7 oranında düşürmeyi kararlaştırdı ve Merkez Bankası ticari bankaların Merkez Bankası'ndaki rezervlerini azaltabilmelerine ve kendisinin ticari şirket senetlerini daha fazla miktarda satın alabilmesine olanak veren bir dizi önlemi yürürlüğe koydu.

Ancak esas politika değişikliği Hükümetin Yen'in değeri konusundaki düşünce tarzında görülüyor. Yetkililer ilk kez, mevcut ekonomik göstergeler ışığında Yen'in değerinin olması gereken daha yüksek bir düzeyde bulunduğunu ifade ediyorlar ve beklentiler yetkililerin Yen'in değerinde olası bir düşüşe olumlu yaklaşacakları şeklinde. Maliye Bakanı Shiokawa "Eğer Yen bir parça daha zayıflarsa bu gelişme, Japon temel ekonomik göstergelerinin, muhtemelen gerçeğe daha yakın bir yansıması olacaktır" demektedir.(2) Gerçekten BoJ Eylül ayında 115.83 Yen/\$ ile en yüksek değerine ulaşan Yen'in değerini düşürmek için Yen satmaya başladı. Yen'in değeri son dört haftadır sürekli olarak düşüyor ve 31 Aralık itibariyle 131.67 Yen/\$ düzeyine gerileyen Yen, yıl içinde % 13.1 oranında değer yitirmiş ve son üç yıl zarfındaki en düşük değerine gerilemiş durumda. Bu düşüş Yen'in 1979 yılındaki % 19 oranındaki değer kaybindan sonraki en büyük zayıflamayı gösteriyor.

Hernekadar dış talebi arttırıcı ve Japonya'nın rekabet gücünü yükselterek işsizliği azaltıcı etkisinden dolayı Japon yetkililerinin, Yen'in değerindeki bir gerilemeye sıcak yaklaşacakları beklenebilir ise de bu gelişme diğer Asya ülkelerini, özellikle Çin'i, ciddi biçimde rahatsız ediyor. Bu ülkeler Yen'in daha fazla değer yitirmesinin bölgede, 1997 yılında karşı karşıya kaldığı gibi, bir dizi tehlikeli devalüasyonları beraberinde getirebileceği uyarısında bulunuyorlar.

Esasen Japonya ile Dünya Ticaret Örgütü'ne yeni üye olan Çin arasındaki ticari ilişkiler zor bir dönemden geçiyor. Japonya'nın, Çin'den yapılan tarımsal ürünler ithalatı üzerine sınırlama getirme yolundaki girişimi, Çin tarafından tepki ile karşılandı ve Çin de Japon malları ithalatı üzerine kısıtlama getireceğini ilan etti. Bunun üzerine iki ülke temsilcileri Aralık ayının ikinci yarısında yaptıkları görüşmeler sonucu bu kararlarından vazgeçtiklerini açıkladılar. Ancak sorunun temeli oldukça derin. Geçen yıl Çin'in Japonya'ya ihracatı % 11.3 oranında rekor bir artış gösterdi ve Japonya'nın bu ülke ile ticaret açığı 12.5 milyar Dolara yükseldi. Çin'de günlük 1.0 Dolar düzeyindeki işçi ücretleri ve Japonya'nın katı işgücü piyasası ve yüksek işgücü refah düzeyi bir taraftan Çin'in Japonya'ya olan ihracat hacmini yükseltirken öte yanda Japon şirketlerinin üretimlerini Çin'e kaydırmalarına ve bu şekilde Japonya'da üretim gerilemelerine ve işsizlik tırmanmasına (Türk sermayedarlarının Balkan ve Doğu Avrupa ülkelerine yönelmesi, Türkiye'de Doğrudan Dış Yatırımlar Hesabının eksi bakiye vermesi gibi) yol açıyor.(3) Globalleşme üretim unsurlarının fiyatlarında, ülkeler itibariyle görülebilen büyük farklılıkların mecburen kapanması sonucunu doğuruyor.

(1) www.Bloombeig.com 31.12.01 16.15

(2) Wall Street Journal, Aralık27, 2001, Sh. 11

(3) Financial Times, Aralık 22-23, Sh.6.

Krizin öğrettikleri

Bir musibet bin nasihattan...

Son 15-20 yıllık dönemde birçok gelişmekte olan ülkede, özellikle, güncel deyimle yükselen piyasalarda, bu ülkeleri ve hatta küresel ekonomiyi derinden etkileyen çok sayıda ekonomik kriz meydana geldi ve bu krizlerin oluşma nedenleri ve süreçleri konusunda çok yoğun tartışmalar yapıldı makaleler yazıldı. Ayrıca bu krizlerden ne şekilde korunacağı ve kriz bir kere meydana geldikten sonra nasıl üstesinden gelinebileceği ve hasarlarının nasıl asgari düzeyde tutulabileceği konularında kapsamlı analizler yapıldı.

Tanınmış bir ekonomist olan ve IMF'nin bir önceki Başkan Yardımcısı olan Stanley Fischer'le birlikte yazmış olduğu ekonomi kitapları tanınmış üniversitelerde ders kitabı olarak okutulan MIT (Massachusetts. Teknoloji Enstitüsü) profesörü Rudi Dornbusch, Türkiye'nin karşı, karşıya kaldıkları dahil, bu krizler konusunda elde edilen deneyimleri ve öğrettikleri gözden geçiren bir çalışmayı bu yılın başlarında kendine ait web sayfasında yayınladı⁽¹⁾. Aşağıda bu çalışmanın kısa bir özeti, yakın dönemde ulusça tanık olduğumuz ekonomik krizlere de atıfta bulunulmak suretiyle, verilmektedir.

Kamu maliyesi baskı altında olan

bir ülkede cari işlemler açığından kaynaklanan ve yavaş bir süreç içerisinde gelişen, bilinen eski tür krizlerle, finansal alanda dışa açılmış ekonomilerin çeşitli değişkenleri ile ilgili bilanço denge-sizliklerinden kaynaklanan ve çok hızlı yayılma gösteren yeni tür krizler arasında bir ayırım yapmak faydalı olacaktır. Bu ayırım, yeni tür krizlerin, yayılma ya da patlak verme hızı ile önceki krizlerle kıyaslanamayacak ölçüdeki tahribatının yeterince değerlendirilebilmesi açısından faydalı olacaktır.

Eski tür yavaş çekim ve yeni tür hızlı çekim krizler

Eski tür krizler genellikle gelirlerin üstünde bir harcama ile yerli para biriminin aşırı değerli konuma gelmesinin yolaçtığı giderek ağırlaşan bir cari işlemler açığı ile gündeme gelirler. Kaynaklar çok zorlanmamışken ve para aşırı değerli hale gelmemiş iken bu politika ekonomik büyümeyi canlandırır ve siyasi popülerite sağlar. Kaynakların kısıtlı hale gelmesiyle genel talep ve ticaretin kısıtlanması gibi siyasi açıdan pek arzu edilmez olmayan önlemlerin alınması mecburiyeti doğar, ancak bu politikanın uzun süre devam ettirilmesi pek mümkün olmaz. Netice-

cede devalüasyon yapma mecburiyeti ile karşı, karşıya kalınır ve süreç silbaştan yeniden başlar. Eğer devalüasyonun neden olduğu arz şoku ile düşen talebin yol açtığı üretim azalması ve işsizlik artışı karşısında para arzı genişletilmez ise –accomodation'a gidilmez ise- istikrar çabası başarılı sonuç verebilir. Aksi halde olayların gelişimi bir enflasyon-devalüasyon sarmalı sürecine döndürür. *Ülkemizde devalüasyon ertesinde 1994 sonbaharında talebi canlandırmak için para arzının genişletilmesi durumunda olduğu gibi.*

Bu tür krizlere eşlik eden bir diğer oluşum da, ödemeler dengesi kısıtlamalarının ortaya çıkmasından önce zaman, zaman tanık olunan yabancı kaynak girişleridir. Ancak bunlar genellikle dış borç niteliği taşıdıklarından cari işlemler dengesini olumsuz yönde etkilerler ve dikkat çekici verimlilik artışları sağlanamaz ise bu borçların servisi reel ücretlerin gerilemesi mecburiyetini doğurur.

Yeni tür krizler ise özel veya kamu kesimi ile ilgili olsun ekonominin temel bir alanında veya döviz kurlarında oluşan bilançolarla ilgili olarak ortaya çıkan sürdürülebilirlik şüphesi veya kredibilite sorunları neticesi patlak ve-

(1) www.mit.edu/~rudi

rir. İster makroekonomik büyüklüklerle, ister döviz kuru ile ilgili olsun maruz kalınacak bir ani sermaye kaçıışı, her iki alanda da kriz oluşmasına neden olur, sermaye kaçıışı rezervleri eritir ve ulusal paranın devalüasyonuna yol açar.

Ekonomide krize yolaçan zayıflıklar

Ekonomiyi sonunda bir krizle karşı, karşıya bırakan başlıca üç çeşit zayıflık sıralanabilir; Döviz kurunda ciddi ayar bozuklukları veya makroekonomik bilanço sorunları. Bilanço sorunları iki şekilde ortaya çıkabilir. Geri dönmeyen krediler veya bunun dışında karşılaşılabilecek tehlikeler. Geri dönmeyen veya batık krediler daha fazla izahata ihtiyaç göstermeyecek kadar açık kriz nedenleridir ancak bir diğer olumsuz etkisi faiz hadlerinin, yükseltmek suretiyle krizden bir korunma aracı olarak kullanılmasını engellemesidir. Kriz oluşumuna elverişli bir ortam ekonomide bazı uyumsuzlukların ortaya çıkması suretiyle de oluşabilir. Bir ulusal bilançoda iki tür uyumsuzluk oluşabilir; likidite sorunlarına yol açan vade uyumsuzluğu ve döviz kuru uyumsuzluğu. 2000 yılı Kasım ayı Türkiye'sinde bunların her ikisi de vardı, bankalar uzun vadeli hükümet kağıdı yatırımıyla kısa vadeli mevduatla veya repo ile finanse ediyorlardı ve aşırı değerli ulusal para 10 milyar Dolara yaklaşan cari açık yaratmıştı. Sahip olunan menkul değerleri varolan şartlar altında tutma konusundaki isteğin ortadan kalkması bu tür uyumsuzlukların bir krizi ateşlemesine yol açabilmektedir.

Özellikle döviz kuru çapasına dayalı dezenflasyon programları hernekadar yerli paranın aşırı değerli duruma gelmesi pahasına

enflasyonun düşürülmesinde etkili olabilirler ise de bu şekilde oluşan döviz kuru uyumsuzlukları ani ve yüksek hacimli bir sermaye kaçışının eşlik ettiği bir ekonomik krize neden olabilirler. Netice olarak cari işlemler hesabı açığındaki genişleme ve ithalat genişlemesinden kaynaklanan talep büyümesinin etkisi hesap edildiğinde, çıkarıldığında, dış talep azalması sonucu yerli üretim hacminde ve büyümede meydana gelen daralma ve yabancı sermaye girişinin sürdürülebilmesi için faiz hadlerinin yüksek tutulması ihtiyacı, bu tür döviz çapasına dayalı istikrar programlarının, taşıdıkları iç tutarsızlıkları düzeltme mekanizmalarına sahip olmamaları yüzünden, uzun süre sürdürülemeyeceklerini herhangi bir şüpheye yer bırakmaksızın ortaya koyar. Şubat krizinde olduğu gibi aniden oluşan bir spekülasyon atağın döviz rezervi erimeleri ile veya yüksek faiz hadleri ile geçitirilememesi sonucu kriz patlak verir ve diğer makroekonomik sektörlerdeki bilanço bozukluklarının büyüklüğü ölçüsünde ağır bir ekonomik çöküş kaçınılmaz hale gelir.

Ulusal paranın değerinde oluşabilecek hangi ölçüde bir aşırı değerlenme veya hangi boyutta bir cari işlemler dengesi, sürdürülebilir bir nitelik taşırlar, ya da bir ekonomik krize davetiye çıkaran aşırı değerlenme veya cari işlemler açığı ne mertebededir. Ülke deneyimleri ışığında, ulusal para iki, üç yıllık bir dönemde oluşan yüzde 25 oranındaki bir aşırı değerlenmenin veya cari işlemler açığında onun GSYİH'ya olan oranını yüzde 4'ün üzerine çıkaran bir genişlemenin bir ülkeyi kriz tehlikesi ile yüzyüze getireceğini ifade etmek güvenilirliği oldukça yüksek bir öngörü olacaktır. T.C. Merkez Bankası'nca geçtiğimiz Kasım ayında yayınlanmış olan

TÜFE Bazlı Reel Efektif Döviz Kurları; 1995-1999 yılları Ağustos aylarında sırasıyla 100.9, 100.4, 110.0, 118.5 ve 122.1 olan REDK değerinin döviz çapasına dayalı dezenflasyon programının uygulanması sonucu, hızlı bir tırmanma ile Kasım 2000'de 146.5'e yükseldiğini ve bu tarihe kadar olan 11 aylık program döneminde yüzde 15.1 oranında ilave değer artışı meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Diğer taraftan yine Kasım 2000 itibarıyla Türkiye'nin Cari İşlemler açığı / Gayrisafi Yurtiçi Hasıla oranı da yaklaşık yüzde 5'e yükselmişti.

Geride dönmüş kredilerin veya tahsili olanaksız hale gelmiş alacakların banka ve şirket bilançolarında önemli yekun tuttuğu bir durum ele alınacak olursa; faiz hadlerinin düşürülmesi, sermaye hareketlerinin serbest olduğu bir ortamda sermaye kaçışına ve ulusal paranın baskı altına girmesine, faiz hadlerinin yükseltilmesi ise batık borç stokunun daha da büyümesine ve mevcutların tahsilinin daha da olanaksız hale gelmesine yol açacaktır. Örneğin Brezilya'da yaşanan krizin temelinde bir bölümü Dolara bağlı yüksek hacimli, kısa vadeli borçlar yatıyordu. Ulusal paranın değerinin düşeceği yolundaki beklentiler borç servisi yükünün hızla artması sonucunu doğurdu ve neticede devalüasyon kaçınılmaz hale geldi. 2000 yılının sonlarında Arjantin'de, uzunca bir süredir yavaşlamaya yüz tutan ekonomik büyüme, bütçe açıklarının finanse edilebilmesi ve yabancı yatırımcılardan sağlanan kamu borçlarının döndürülmesi konusunda şüphe oluşmasına neden oldu, faiz hadleri risk primi artışı neticesi fırladı ve o tarihte IMF'nin sağladığı önemli boyuttaki mali destek ancak, krizin bir yıl ertelenebilmesi ne olanak verdi.

Bankacılık sektöründe biriken sorunlar da bir döviz krizinin bir parçası hatta tetikleyici bir unsur olabilir. Kısa vadeli inter-bank hatlarının kreditörleri veya mevduat sahipleri problemlili bankalar-daki mevduatlarını çeker veya sendikasyon kredilerini yenilemeye yanaşmazlarsa, olay, kolaylıkla sınıır ötesi bir nitelik kazanabilir ve yine rezerv kayıplarına ve devalüasyona yol açabilir. Bu durumda hortumlanmış veya tahsili olanaksız hale gelmiş kredilerin miktarı ne kadar çoksa, vade uyumsuzluğu ne kadar büyükse ve aktif ve pasiflerdeki açık pozisyonlar ne kadar hacimliyse, bankacılık sektörü ile bir döviz krizinin aynı anda patlak vermesi olasılığı o kadar büyük olacaktır. Şüphesiz bu durumda sadece bankaların bilançolarına bakmak yeterli olmayacak, bankaların kredilendirmiş olduğu müşterilerinin bilançolarına da göz atmak gerekecektir. Bankaların bilançolarının sorunsuz gözükmesine rağmen, borçlular bilanço uyumsuzluklarına sahip olabilirler ve dolayısıyla bu kesim bir sıkıntı ile karşılaştığında peşinden bankacılık sektörünü de sürükleyebilir.

Bankacılık kesiminin genel durumunun kısa bir süre içinde çok önemli değişimler gösterebileceğini hatırdan çıkarmamak gerekir. *Örneğin Uzak-Doğu Asya'da olduğu gibi hacimli kredilerin verilmiş olduğu bir sektördeki (gayri menkul) durgunluk ve değer ka-*

yıpları veya çok küçük kar marjı bırakan mevcut bir yatırımın veya sabit getirili senet portföyünün, faizlerdeki bir yükselme ile vade uyumsuzluğu sonucu zarar yazarak duruma gelmesi (Demirbank) bir bankanın veya bankacılık kesiminin genel manzarasının bir anda değişmesine yol açabilir. R. Dornbusch bu konuda Kasım 2000 Türkiye krizinin önemli bir örnek oluşturduğunu söylüyor; "Hernekadar bankacılık kesiminin önemli bir bölümünü oluşturuyor ise de, durumu kötüleşmiş çok sayıda bankanın bulunduğu bir ortamda kredi hatlarının kapatılması bir bankacılık krizini ateşlemiş, mevduat çekilmesi ile oluşan likidite krizini Merkez Bankasının piyasaya likidite vere rek hafifletmeye çalışması, yoğun sermaye çıkışı nedeniyle, Bankanın bu likiditeyi döviz satarak tek rar satın alması sonucunu doğur muştur. Birkaç gün içinde gerçekleşen rezerv erimesi IMF'ce desteklenen döviz kuruna dayalı stabilizasyon programının sürdürülebilirliğini tehdit altına sokmuştur."

Şirketler de bankalar gibi vade yapısı itibariyle ve yabancı para esaslı borç ve alacakları nedeniyle uyumsuzluk sorunlarına karşı hassas bilançolara sahip olabilirler. Ulusal bilançoda şirketlerin kısa vadeli borç hacminin büyüklüğü ölçüsünde, ülke bir likidite krizinin giderek bir para krizine sürüklenmesi riskine açık hale ge-

lecektir. Yükselen ekonomilerde bir sektöre verilen kredilerin kesilmesi, bunların başka yatırım araçlarına yönlendirilmesinden ziyade sermaye çıkışına yol açacak ve bu nedenle bilanço bozulduğundan kaynaklanan sorunlar neticede bir döviz krizini gündeme getirebilecektir. *Endonezya ve Kore'de şirketlerin borç/sermaye oranları çok yüksek ve aşırı döviz kuru riski taşıyan -döviz açık pozisyonu yüksek- bilançoları, bu ülkelerin 1997-98'de yaşadıkları derin ekonomik krizin temel nedenlerinden birini oluşturmuştur.*

1997-98'de derin bir ekonomik kriz yaşayan Uzak-doğu ülkelerinde kriz öncesi, 1996 yılı itibariyle, şirketlerin mali yapıları, yüksek borç (yabancı para cinsi olanlar dahil)/sermaye oranı ve yüksek kısa vadeli borç/rezerv oranı nedeniyle, aşağı verildiği gibi çok kötü idi ve bu durum yangını körükledi.

Bir ülkeden sermaye kaçıışı başladığında en acil soru döviz kuru ile ilgili olandır. Eğer sabit kur rejimi uygulanıyorsa sorulacak soru, Merkez Bankasının ne kadar rezervi olduğu ve kuru mevcut düzeyinde tutmaya istekli olup, olmadığınıdır. Eğer denetimli esnek kur ya da esnek kur rejimi uygulanıyorsa soru, kurun hangi hızla gerileyeceğidir. Her iki durumda da ortak soru, paranın yurtdışına çıkarılmasının ne kadar aciliyet taşıdığıdır, bu soru bir kez sorulmaya başladığında, cevap "çok acil"dir. Döviz rezervleri, bir bilanço bozukluğu sorunundan kaynaklanan bir dövize hücumu savuşturmaya hemen hiçbir zaman kafi gelmez ve zaten mevcut rezervlerin miktarı da çoğu zaman deklare edilenden daha düşüktür.

	Borç/Sermaye	Kısa Vadeli Dış Borç/Rezervler
Endonezya	310	177
Kore	518	193
Malezya	150	41
Filipinler	160	80
Tayland	250	100

Konsolide Bütçe Gerçekleşmeleri

Bazı Konsolide Bütçe Gelirleri Kümülatif Gerçekleşmeleri	Ocak - Kasım (Trilyon)			Reel Artış (Enflasyondan Arındırılmış)*	2001 Yılı Bütçe Hedefi
	2000	2001	Artış (%)		
Gelirler	31.431	47.117	49.9	-10.4	49.300
Genel Bütçe Gelirleri	30.958	46.497	50.2	-10.2	48.760
Vergi Gelirleri	24.648	36.023	46.1	-12.6	37.710
Gelirden Alınan Vergiler	9.908	14.595	47.3	-11.9	12.741
Gelir Vergisi	5.664	10.598	87.1	11.8	10.186
GVK Göre Alınan Geçici Vergi	176	208	17.8	-29.6	
Kurumlar Vergisi	2.332	3.605	54.6	-7.6	2.100
KVK Göre Alınan Geçici Vergi	1.916	2.901	51.4	-9.5	
Servetten Alınan Vergiler	337	418	24.1	-25.8	397
Motorlu Taşıtlar Vergisi	196	388	98.1	18.4	378
Mal ve Hizmetlerden Alınan V.	10.442	16.029	53.5	-8.2	18.083
Dahilde Alınan KDV	4.047	6.415	58.5	-5.2	7.220
Taşıtlar Alım Vergisi	377	235	-37.7	-62.8	431
Akaryakıt Tüketim Vergisi	3.122	4.932	58.0	-5.5	5.650
Banka ve Sigorta Muameleleri V.	800	1.442	80.3	7.7	1.180
Özel İletişim Vergisi	368	533	44.9	-13.4	618
Özel İşlem Vergisi	194	292	50.4	-10.1	400
Dış Ticarettten Alınan Vergiler	3.960	4.978	25.7	-24.9	6.479
İthalde Alınan KDV	3.589	4.616	28.6	-23.1	5.923
Vergi Dışı Normal Gelirler	3.235	6.848	111.6	26.5	6.778
Katma Bütçe Öz Gelirleri	473	620	31.0	-21.7	540

*Hesaplama TüFE % 67,3 olarak alınmıştır.

EKONOMİK VERİLER

	<u>2001</u>	<u>2000</u>	<u>1999</u>	<u>Değ. (%)</u>	
Fiyat Artışları (%)					
- TEFE					
Aralık	4,1	1,9	6,8		
Ocak - Aralık	88,6	32,7	62,9		
Yıllık	88,6	32,7	62,9		
- TÜFE					
Aralık	3,2	2,5	5,9		
Ocak - Aralık	68,5	39,0	68,8		
Yıllık	68,5	39,0	68,8		
Bütçe Dengesi (Ocak-Kasım Trilyon TL)	-25.553	-10.996	-8.673	132.4	
- Gelirler	47.118	31.432	16.845	49.9	
- Harcamalar	72.670	42.428	25.518	71.3	
Faiz Dışı Harcamalar	33.152	22.478	14.759	47.5	
Faiz Harcamaları	39.518	19.950	10.759	98.1	
Faiz Dışı Denge	13.965	8.954	2.086	56.0	
İç Borç Stoku (2001 Kasım, 2000 ve 1999 yıl sonu; Trilyon TL)	117.245	36.421	22.920	221.9	
Tahvil	102.873	34.363	19.684	199.4	
Bono	14.372	2.058	3.237	589.3	
Teşviğe Bağlanan Yatırımlar (Ocak - Eylül Trilyon TL)	9.993	7.971	4.260	25.4	
Dış Ticaret (2001 Ocak-Ekim, Milyon \$)					
- İhracat	25.760	22.787	21.908	13.1	
- İthalat	33.743	44.703	32.404	-24.5	
Denge	-7.983	-21.916	-10.496	-63.6	
	<u>2001</u>	<u>2000</u>	<u>1999</u>	<u>Değ. (%)</u>	
GSMH (2001 Dokuz Aylık; 2000 ve 1999 Yıllık)	-8.3	6.3	-6.1		
GSMH (Birinci Üç Aylık Dönem)	-4.4	4.2	-7.9		
GSMH (İkinci Üç Aylık Dönem)	-11.4	5.4	-3.7		
GSMH (Üçüncü Üç Aylık Dönem)	-8.5	7.2	-7.6		
GSMH (Dördüncü Üç Aylık Dönem)		7.8	-4.9		
GSMH (Trilyon TL) (Cari Fiyatlarla)		125.596	78.283	60.4	
GSMH (Milyon \$)		199.986	185.288	7.9	
Kişi Başına Ulusal Gelir (\$)		2.948	2.880	2.4	
Cari İşlemler Dengesi (Ocak-Eylül; Milyon \$)	2.514	-6.894	-	-	
- Döviz Geliri	42.978	43.832	-1.9	-1.9	
- Döviz Gideri	40.465	50.726	-19.0	-19.0	
Sermaye Hareketleri	-10.391	10.936	-	-	
Dış Borç Stoku (2001 Haziran, 2000 ve 1999 Yılı sonu; Milyon \$)	111.921	117.844	103.437	-5.0	
Kısa Vadeli	22.767	28.912	23.472	-21.3	
Orta ve Uzun Vadeli	89.154	88.932	79.965	0.2	
Yabancı Sermaye İzinleri (Ocak-Eylül; Milyon \$)	2.004	1.937	1.254	3.5	
	<u>2001</u>	<u>2000</u>	<u>1999</u>		
(Milyar TL)	<u>14 Aralık</u>	<u>07 Aralık</u>	<u>26 Aralık</u>	<u>15 Aralık</u>	<u>30 Aralık</u>
Emisyon	6.359.733	5.036.307	3.772.411	3.353.160	2.390.748
Para Arzı					
- M1	11.504.939	9.865.961	8.209.624	7.363.672	4.931.262
- M2	46.764.649	45.065.127	32.812.563	29.810.160	22.596.061
- M3	48.605.246	46.945.591	34.957.467	31.899.969	23.594.719
Yurtiçi Kaynaklı TL. Mevduat	42.689.091	41.713.631	30.854.282	28.185.050	21.356.500
- Vadeli Tasarruf	31.104.720	31.184.004	21.011.698	19.292.864	15.634.486
- Vadesiz Tasarruf	3.486.091	2.673.428	2.939.556	2.888.505	1.542.421
- Vadeli Ticari	4.154.990	4.015.162	3.591.241	3.153.624	2.030.305
- Vadesiz Ticari	2.511.725	2.467.220	2.054.864	1.552.666	1.385.070
- Resmi Mevduat	1.413.565	1.373.817	1.256.923	1.297.391	764.218
Kredi Stoku	34.507.635	34.670.469	27.775.055	26.953.604	16.771.434
- Tüm Banka Kredileri	33.757.635	33.920.469	27.273.331	26.875.030	16.769.283
- M.B. Kredileri	750.000	750.000	501.724	126.574	2.151
Bank. El. Tah. ve Bono	46.354.387	44.182.539	10.843.431	11.214.137	9.297.615

Mevzuat Değişiklikleri

- 01 Aralık 2001** - Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:301)
- Radyo ve Televizyon Yayın Kuruluşları Reklam Gelirleri Üst Kurul Paylarının Yeminli Mali Müşavirler Tarafından Tasdik Edilmesi Hakkında Genel Tebliğ (Sıra No:5)
- 04 Aralık 2001** - Petrol Ürünlerine Uygulanacak Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu Payları Hakkında Tebliğ (PİGM/AFİF 2001-38)
- 05 Aralık 2001** - Petrol Ürünlerine Uygulanacak Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu Payları Hakkında Tebliğ (PİGM/AFİF 2001-39)
- 06 Aralık 2001** - Petrol Ürünlerine Uygulanacak Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu Payları Hakkında Tebliğ (PİGM/AFİF 2001-40)
- 07 Aralık 2001** - Gümrük Genel Tebliği (Gümrük İşlemleri) (Seri No:10)
- 08 Aralık 2001** - 4721 Türk Medeni Kanunu.
- 11 Aralık 2001** - Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığının 91-32/5 Sayılı Tebliğine İlişkin Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genelgesi (Sayı:2001/4)
- Emlak Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No:32)
- 13 Aralık 2001** - 4723 Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18/11/1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun
- 14 Aralık 2001** - Taşıt Alım Vergisi Genel Tebliği (Seri No:24)
- Belediye Gelirleri Kanunu Genel Tebliği (Seri No:28)
- Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu Genel Tebliği (Seri No:32)
- Petrol Ürünlerine Uygulanacak Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu Payları Hakkında Tebliğ (PİGM/AFİF 2001-41)
- 15 Aralık 2001** - 4725 “Ticaret ve Sanayi Odaları”, “Ticaret Odaları”, “Sanayi Odaları”, “Deniz Ticaret Odaları”, “Ticaret Borsaları” ve “Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği” Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun.
- 2001/3272 Akaryakıt Tüketim Vergisi Tutarlarının Tespitine İlişkin Karar.
- Tahsilat Genel Tebliği (Seri No:420).
- Petrol Ürünleri İthalinde Uygulanacak Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ (PİGM-2001/7).
- Petrol Ürünlerine Uygulanacak Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu Payları Hakkında Tebliğ (PİGM/AFİF 2001/42)
- 19 Aralık 2001** - Harçlar Kanunu Genel Tebliği (Seri No:38)
- Damga Vergisi Kanunu genel Tebliği (Seri No:39)
- 20 Aralık 2001** - Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No:243)

- Petrol Ürünlerine Uygulanacak Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu Payları Hakkında Tebliğ (PIGM/AFIF 2001/43)
- 22 Aralık 2001** - 2002 Yılı Bütçe Kanunu.
- 25 Aralık 2001** - Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:302)
- 26 Aralık 2001** - 4728 2002 Mali Yılı Katma Bütçeli İdareler Bütçe Kanunu
- 4727 2000 Mali Yılı Kesinhepas Kanunu
- 4729 2000 Mali Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhepas Kanunu
- 27 Aralık 2001** - 2001/395 213 Sayılı Vergi Usul Kanununun 104, Mükerrer 115, 232 ve 313 üncü Maddeleri ile İlgili Karar.
- 2001/3396 Türkiye Sınırları İçinde Tek Meskeni Olup, Gelirleri Münhasıran Kanunla Kurulan Sosyal Güvenlik Kurumlarından Aldıkları Aylıklardan İbaret Bulunanların veya Bunlardan Kendileri Üzerine Kayıtlı Meskeni Olmayanların Anılan Kurumlardan Aylık Almayan ve Herhangi Bir Geliri de Bulunmayan Eşleri ile Şehitlerin Dul ve Yetimlerine ve Gazilere Ait Tek Meskenin Bina Vergisi Oranının 2002 Yılı İçin Sıfıra İndirilmesi Hakkında Karar
- 2001/3397 197 Sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu'nun 5 ve 6 ncı Maddelerinde Yer Alan Tarifelerdeki Vergi Miktarlarının Artış Oranı Hakkında Karar.
- 2001/398 Gelir Vergisi Kanununun 21, 23/8, 31 ve 103 üncü Maddelerinde Yer Alan Tutarlarla İlgili Karar.
- 28 Aralık 2001** - 2001/3439 Özel İşlem Vergisi Tutarlarının Artırılmasına İlişkin Karar
- Hampetrol ve Petrol Ürünlerinin Alım, Satım, Fiyatlandırma Esasları ile Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu'nun İşleyişi Hakkında Karar'ın Uygulanmasına Dair Tebliğde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (PIGM-2001/8)
- 29 Aralık 2001** - Motorlu Taşıtlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No:18)
- Asgari Ücret Tespit Komisyonu (2001/1 Sayılı Kararı)
- Asgari Ücret Tespit Komisyonu (2001/2 Sayılı Kararı)
- 30 Aralık 2001** - 4731 Sayılı Kanun, 17/8/1999 ve 12/12/1999 Tarihlerinde Meydana Gelen Depremlerden Zarar Görenlerin Vergi Borçları ve Vergi Cezalarının Terkini ile Vergi Usul Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu ve Organize Sanayi Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- 30 Aralık 2001** - **(Mükerrer)** 2001/3407 1479 Sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile 2926 Sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu'na Göre Aylık Almakta Olanların Aylıklarından 1/1/2002 Tarihinden Geçerli Olmak Üzere 2002 Yılında % 10 Oranında Sağlık Sigortası Primi Kesilmesi Hakkında Karar
- Gelir Vergisi Genel Tebliği (Seri No:244)
- 31 Aralık 2001** **Düzeltilme** - 302 Sıra Numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğine İlişkin Düzeltme *Maliye Bakanlığından*

Vergi Takvimi

- 07.01.2002** Aralık 2001 Dönemi 4705 Sayılı Kanuna Göre Tahsil Edilen Özel İşlem Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 07.01.2002** Aralık 2001 Dönemi Çeklere Ait Değerli Kağıtlar Vergisi Bildirimi ve Ödenmesi
- 10.01.2002** 16-31 Aralık 2001 Dönemine Ait Akaryakıt Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 15.01.2002** Aralık 2001 Dönemine Ait Gider Vergilerinin (BSMV) Beyanı ve Ödenmesi
- 15.01.2002** Aralık 2001 Dönemi Özel İletişim Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 21.01.2002** Aralık 2001 Dönemine Ait Gelir Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 21.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Damga Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 21.01.2002** Aralık 2001 Dönemi Faiz Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 21.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Kurumlar Vergisi Stopajı'nın Beyanı ve Ödenmesi
- 21.01.2002** Aralık 2001 Dönemi Özel İşlem Vergisi Beyanı ve Ödemesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Oyun Kağıtlarından Alınan Ek Vergi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Her Türlü İspirtolar ve Füzel Yağından Alınan Ek Vergi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Tütün Mamüllerine İlişkin Ek Vergi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Röntgen Filmlerinden Alınan Ek Vergi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Her Türlü Alkollü İçkilere İlişkin Ek Vergi 'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Sair Şarap ve Biralara İlişkin Ek Vergi 'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Her Türlü Alkolsüz İçeceklerden Alınan Ek Vergi 'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Eğitim, Gençlik, Spor ve Sağlık Hizm. Vergisinin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** 1-15 Ocak Dönemine ait Akaryakıt Tüketim Vergisi Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Aralık 2001 Dönemine ait Katma Değer Vergisi'nin Beyanı ve Ödenmesi
- 25.01.2002** Ekim-Kasım-Aralık 2001 Dönemine ait Basit Usul KDV Beyanı ve Ödenmesi
- 31.01.2002** Gelir Vergisi (Gayri Menkul Sermaye İratları) Beyanı ve 1. Taksit Ödemesi
- 31.01.2002** 414 No'lu Tahsilat Genel Tebliği kapsamında tecil edilen vergi borcu taksit ödemesi
- 31.01.2002** Yıllık Harçların Ödenmesi
- 31.01.2002** Motorlu Taşıtlar Vergisi 1.Taksit Ödemesi

Aralık 2001 Kronoloji

- 01 Aralık** Emek Platformu Türkiye genelinde düzenlenen mitinglerle hükümeti protesto etti.
- 02 Aralık** Kıbrıs ve Yunanistan konusunda güvence alan Ankara, ABD ve İngiltere ile anlaşarak Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasına destek kararı açıkladı.
- 03 Aralık** Başbakan Bülent Ecevit tarafından yayımlanan tasarruf genelgesiyle, kamuda 50 yaşını dolduranlar emekli edilecek. İsrail, Arafat'ın kargahı ile helikopterini vurdu ve Filistin topraklarına 19 füze attı.
- 04 Aralık** KKTC Cumhurbaşkanı Denktaş ile Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Klerides'in görüşmesi olumlu geçti. Kıbrıs sorununun çözümünde ilerleme kaydedildi.
- 05 Aralık** ABD Dışişleri Bakanı Powell Türkiye'yi ziyaret ederek, Cumhurbaşkanı Sezer ve Başbakan Ecevit'le görüştü.
- 06 Aralık** Afganistan'ın Kandahar kentine sıkışan Taliban bu bölgeyi teslim edeceğini açıkladı.
- 07 Aralık** Arjantin hükümeti borç ve maaşları ödemek için bankalardaki mevduata el koyduğunu açıkladı.
- 08 Aralık** TÜPRAŞ Yönetim Kuruluna atanan 87 yaşındaki Ali Tanrıyar kamuoyunun tepkisi üzerine görevinden istifa etti.
- 09 Aralık** İsrail, Filistin topraklarına füze saldırısı gerçekleştirdi. Filistin polis karakolları isabet aldı.
- 10 Aralık** Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası konusunda Türkiye, İngiltere ve ABD arasında imzalanan Uzlaşma Metni Yunanistan'ın çekince koyması nedeniyle AB Dışişleri Bakanları Genel İşler Konsey Toplantısında onaylanamadı.
- 11 Aralık** Cumhurbaşkanı Sezer Türk-İş Heyeti ile görüşürken, iktidarı sert dille eleştirdi. "Benim tek umudum sivil toplum örgütleri" dedi.
- 12 Aralık** Almanya İçişleri Bakanlığı Kaplancılar olarak bilinen İslami Cemiyet ve Cemaatler Birliği'ni resmen yasakladı. Cemiyet ve Birliklere polis baskın yaptı.
- 13 Aralık** ABD tarafından ele geçirilen ve kamuoyuna açıklanan kasette, Ladin 11 Eylül saldırısını gerçekleştirdiklerini yakın çevresine açıkladı.
- 14 Aralık** IMF Türkiye temsilcisi Odd Per Brekk, Türkiye ile üç yıllık bir Stand-by anlaşmasının prensipte kabul edildiğini açıkladı.

15 Aralık AB Türkiye'nin gerçekleştirdiği reformlarla AB ölçülerine yaklaştığını açıkladı ve tam üyelik görüşmeleri için ilk yeşil ışığı yaktı.

16 Aralık İşbankası Genel Müdürü Ersin Özince, Türk insanının bankacılık sektörüne güveninin sürdüğünü belirterek, sektörde özgüvenin yerine oturduğunu açıkladı.

17 Aralık Afganistan'a giden Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Kabil'de büyükelçiliğin açılışını yaptı, hükümet yetkilileri ile görüştü.

18 Aralık Son yılların en ağır kışını yaşayan Türkiye'de bazı bölgelerde kar bir metreye kadar ulaştı.

19 Aralık Arjantin'de derinleşen ekonomik kriz marketlerin yağmalanmasına yol açtı. Artan protesto gösterileri üzerine hükümet istifa etti.

20 Aralık Arjantin'de ekonomik bunalım halkı isyana sürükledi, onaltı kişi öldü, binlerce kişi gözaltına alındı ve sıkıyönetim ilan edildi.

21 Aralık Milli istihbarat Teşkilatı MIT'in Tarihçesi isimli bir kitap yazdırarak bazı çalışmalarını kamuoyuna açıkladı.

22 Aralık Afganistan'ın altı aylık geçici hükümeti törenle görevine başladı.

23 Aralık Arjantin'de Devlet Başkanlığı görevine getirilen Adolfo Rodriguez Saa, hükümetin dış borç ödemelerini askıya aldığı açıkladı. TİSK Başkanlığına Refik Baydur yeniden seçildi.

24 Aralık MHP Lideri Devlet Bahçeli'nin isteği doğrultusunda MHP'li Devlet Bakanı Abdülhaluk Çay görevinden azledildi.

25 Aralık Aralıksız yağın sağnak yağmur ve eriyen kar başta İstanbul olmak üzere bir çok bölgede sel baskınlarına yol açtı

26 Aralık Asgari Ücret Net 163 milyon lira olarak belirlendi.

27 Aralık Hazine'nin sermayesi yetersiz bankalara ortak olmasını öngören bir düzenleme TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu'nda kabul edildi.

28 Aralık Kendisini Bakanlıktan azleden MHP Lideri Bahçeli'yi, MHP'li Abdülhaluk Çay ve MHP'li muhalif milletvekilleri düzenledikleri basın toplantısında eleştirdi.

29 Aralık Arjantin'de bankalarda nakit çekilmesine getirilen kısıtlamalara karşı yapılan protestolar şiddete dönüştü. Birkaç gün önce kurulan yeni kabine istifasını sundu.

30 Aralık Peru'da havai fişek satan bir mağazada patlama oldu, 240 kişi öldü.

31 Aralık Fon Bankaları Ortak Yönetim Kurulu Başkanı Tefik Altınok görevinden istifa ettiğini açıkladı.